

UHRI RIKOSPROSESSISSA

Toimintaohje asianomistajalle rikosprosessissa
Jenni Väänänen

01/2020

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto
Jenni Väänänen	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Uhri rikosprosessissa	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Pekka Björk	Toiminnallinen
Tiivistelmä	
<p>Tässä opinnäytetyössä kehitetään toimintaohje asianomistajalle rikosprosessissa. Opinnäytetyössä on kerrottu rikosprosessin kulku. Opinnäytetyö on toiminnallinen. Työstä on tuotteena toteutettu asianomistajalle tarkoitettu yksinkertaisesti esitutkinnan kulusta kertova toimintaohje. Asianomistajalla on sen avulla helppo valmistautua esitutkintaan ja kuulusteluihin.</p> <p>Rikosprosessin ymmärtämättömyys saattaa aiheuttaa, että asianomistajan oikeusturva vaarantuu. Kokemuksen kautta opittua on myös, se että poliisilla menee kuulustelussa paljon aikaa siihen, että selvittää asianomistajalle esitutkinnan kulkua.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
42+7	tammikuu 2020
Avainsanat	
asianomistaja, rikosprosessi, kuulustelu, toiminnallinen, esitutkinta	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
1.1 Opinnäytetyön tausta	4
1.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	5
1.3 Aiheen rajaus	7
1.4 Opinnäytetyön kulku	7
2 TEOREETTINEN POHJA	10
3 RIKOSPROSESSI.....	11
4 ESITUTKINTA	14
4.1 Asianomistaja	16
4.2 Asianomistajarikos vai yleisen syytteenalainen rikos	17
4.3 Väkivaltarikoksen uhri	19
4.4 Asianomistajana omaisuusrikoksessa.....	21
4.5 Rangaistus- ja korvausvaatimus	23
4.6 Asianomistajan kuulustelu	24
5 SYYTEHARKINTA	28
6 TUOMIOISTUIN.....	29
6.1 Tuomion täytäntöönpano.....	30
6.2 Sovittelu.....	31
6.3 Kirjallinen menettely	32
7 RIKOKSEN UHRIN TUKIPALVELUT.....	34
8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN JA ARVIOINTI.....	36
8.1 Suunnittelu.....	36
8.2 Toteutus	37
8.3 Arviointi ja omaa pohdintaa	38
LÄHTEET	40
LIITTEET	

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki (22.7.2011/805)
HE	Hallituksen esitys
JulkL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)
k.	Kohta
KKO	Korkein oikeus
OM	Oikeusministeriö
PolL	Poliisilaki (22.7.2011/872)
RikosvahinkoL	Rikosvahinkolaki (29.12.2005/1204)
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)
s.	Sivu
VahL	Vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412)

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön tausta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä toimintaohje rikoksen uhrille rikosprosessissa. Tarkoituksena on tehdä rikosprosessin eteneminen asianomistajalle ymmärrettäväksi. Pääpaino opinnäytetyössä on poliisin suorittama esitutkinta.

Henkilö joka joutuu rikoksen uhriksi saattaa kokea elämänsä suurimman järkytyksen. Uhriksi joutuminen voi muuttaa kansalaisen elämää merkittävästi. Kansalainen joutuu tällöin rikosprosessiin, ehkä ensimmäistä kertaa elämässään. Poliisin kertoessa rikosprosessista ja esitutkinnasta asianomistajalle, hän saattaa pitää sitä hyvinkin monimutkaisena ja ennen kaikkea voimia vievänä. Kansalainen saattaa kokea jo pelkästään kuulusteluun tulemisen ahdistavaksi. Hän saattaa olla ensimmäistä kertaa elämässään poliisin kanssa tekemisissä. Itse kuulustelutilanteessa ei asianomistaja uhrina ollessaan välttämättä uskalla tai osaa kysyä kuulustelevalta poliisimieheltä millainen rikosprosessin ja esitutkinnan kulku on. Rikosprosessissa asianomistaja toimii omalla tahollaan, ja hankkii esitutkintaa varten tarvittavat selvitykset itsenäisesti. Selvityksien tarkoituksena on toimia pohjana esitutkinnalle. Niiden avulla voidaan ohjata esitutkinnan suuntaa. Mikäli asianomistaja ei ole tietoinen asemansa tuomista velvoitteista, ei hän osaa niihin varautuakaan.

Suoritin Lounais- Suomen poliisilaitoksella, Turun pääpoliisiasemalla Poliisiammattikorkeakoulu opintoihin kuuluvan ammatillista osaamista edistävän harjoittelujakson. Rikostutkinta osajaksolla tutkin itsenäisesti, ohjaajani tukemana rikoksia. Kuulustelin rikoksen uhreja jakson aikana. Usein kuulustelussa uhri sanoi minulle, ettei ymmärrä mitä koko rikosprosessi ja esitutkinta hänen kohdallaan tarkoittaa. Tästä syntyi idea kehittää toimintaohje asianomistajalle. Harjoittelujakso opetti minulle rikosprosessin kulusta pääpiirteet. Tähän kokemukseen pohjautuen kirjoitan opinnäytetyöni teoriaosan. Viittaat työssäni harjoittelussa sisäistettyyn tietoon.

Omaan kokemukseen viitaten voin todeta, että uhri kuulustelussa haluaa nopeasti kertoa oman kokemuksensa. Kaikki mitä ennen hänen kertomustaan käydään läpi, menee helposti kuultavalta ohi. Kuultavalla on vain yksi missio; päästä nopeasti tilanteesta eroon korjaamaan kokemuksen horjuttamaa elämäänsä. Koin itse usein kuulustelun alussa, että jos tuolloin tunnelma saadaan mahdollisimman turvalliseksi, on uhrin helpompi kertoa kokemuk-

sestaan. Kuulustelun ensimmäiset minuutit ovat mielestäni ratkaisevia. Harjoittelujakson aikana kutsuin asianomistajia kuulusteluun usein puhelimitse. Kerroin puhelun aikana rikosprosessin pääpiirteet ja sen mistä löytää helposti tietoa rikosprosessista. Se, että asianomistaja on jo ennen kuulusteluun tulemistaan tutustunut rikosprosessiin ja esitutinnan kulkuun, mielestäni antoi luottamuksen tunteen siitä, että poliisi haluaa auttaa ja hänen oikeuksistaan pidetään huolta.

Tämän kokemuksen pohjalta syntyi ajatus tehdä esitutinnan osalta toimintaohje asianomistajille. Kuulustelutilanteessa voidaan rikosprosessin ja esitutinnan kulku käydä läpi pääpiirteissään ja mahdolliset epäselvyydet ratkoa. Tämän ansiosta päästän nopeasti itse asianomistajan kertomukseen.

1.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena on selventää rikosprosessinkulku asianomistajalle. Pääpaino on saada asianomistaja ymmärtämään esitutinnan merkityksen. Jotta esitutkinta sujuu asianomistajan näkökulmasta mutkattomasti, on oleellista, että hän ymmärtää myös rikosprosessin eri vaiheet. Mielestäni tällöin on asianomistajan helpompi toimia omalla tahollaan, kun ymmärtää prosessin kulun.

Mielestäni esitutinnan eteneminen tulisi saattaa uhrin tietoon heti ensimmäisessä kohtaamisessa viranomaisten kanssa. Jos asianomistaja tekee rikosilmoituksen sähköisesti, ilmoituksen lähetyksen jälkeen voisi sivulla olla esimerkiksi linkki. Tästä asianomistaja pääsisi tutustumaan esitutinnan ja rikosprosessin kulkuun produktini muodossa sekä onko sähköisen rikosilmoituksen tekeminen oikea reitti. Prosessin kulun ymmärtäminen vähentäisi myös turhaa yhteydenottoa ja säästäisi näin poliisin resursseja esitutkintaa varten.

Mikäli asianomistaja ei ymmärrä rikosprosessia ja esitutkintaa on vaarana, että hänen oikeudellinen asemansa ei tosiasiallisesti toteudu. Tarkoituksena on luoda kansalaisten luottamuksen arvoinen kohtaaminen poliisin kanssa, jonka ansiosta esitutkintaviranomaiset pystyvät luomaan laadukasta esitutkintaa ymmärrettävästi, mutkattomasti, nopeasti ja tehokkaasti.

Asianomistajan pyytäessä hätäkeskukselta poliisin apua hän saattaa usein ajatella, että poliisi hoitaa kaiken ja asianomistaja kulkee vain mukana.

Tämän työn tarkoituksena on myös selventää asianomistajalle, että esitutkintaan saattaa kulua aikaa. Aika on kuitenkin asianomistajan puolella mikäli asianomistaja osaa käyttää sen hyödykseen. Asianomistajalla on hyvää aikaa hankkia esitutkintaa varten tarvittava aineisto ja toimittaa ne poliisille. Tämä nopeuttaa esitutkintaa.

Kokemukseeni perustuen asianomistajilta kuulee, ettei poliisi ole ottanut asiaan liittyen mitään yhteyttä. Samalla asianomistaja on itselleen jo luonut käsityksen ettei poliisi tee asialle mitään. Esimerkiksi asianomistajarikoksissa ongelmaksi saattaa muodostua se, että esitutkinnan viivästyessä asianomistaja ei halua palata enää rikoshetkeen ja haluaa perua rangaistusvaatimuksensa. Tällöin poliisiin on lopetettava esitutkinta ja asianomistaja saattaa jäädä vaille oikeusturvaa.

Oikeusministeriön tekemässä julkaisussa *Uhri rikosprosessissa – ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi, 2018* kerrotaan millainen on nykytilanne uhrin huomioon ottamisessa rikosprosessissa sekä millaisia toimia tarvittaisiin, jotta uhrin huomioon ottaminen toteutuisi paremmin.¹

Ongelmakohtina on havaittu, että tukipalveluita ei tunneta riittävästi ja avun hankkiminen jätetään asianomistajan omalle vastuulle. Asianomistajia tulisi jo varhaisessa vaiheessa kannustaa avun piiriin. Ongelmakohtaksi on myös koettu, että pienillä paikkakunnilla avun hakeminen on haastavaa, koska avun saaminen pitkien välimatkojen vuoksi saattaa olla hankalaa.²

Haluan opinnäytetyölläni kannustaa asianomistajia myös ottamaan varhaisessa vaiheessa yhteyttä tukipalveluihin. Tavoitteenani on kannustaa uhria ottamaan apua vastaan ajatuksin, että jokainen rikos on tuen arvoinen.

¹ Ruuskanen-Sarimo, 2018

² Ruuskanen-Sarimo, 2018

1.3 Aiheen rajaus

Olen rajannut opinnäytetyöni asianomistajan näkökulmaan rikosprosessissa. Työssä on korostettu poliisin tekemää esitutkintaa. Haluan työlläni tuoda esille, millaisen reitin asianomistaja kulkee rikosprosessin ja esitutkinnan aikana. Opinnäytetyössä perehdytetään asianomistaja vain poliisin tekemään esitutkinnan yleismalliin. Toimintaohjeen avulla asianomistajan on helpompi ymmärtää esitutkinnan kulku.

Opinnäytetyö on rajattu vain Suomessa tapahtuviin rikoksiin. Opinnäytetyö on myös rajattu yksityishenkilöihin, jotka toimivat asianomistajina. Opinnäytetyöstä käy ilmi miten yleisimpien rikoksien kohdalla esitutkinta etenee.

Lapsien ja nuorten kohdalla esitutkinnan aikana on erityisiä säädöksiä ja menettelyitä. Opinnäytetyössä kerrotaan esitutkinnan yleiskulkumalli, rajattuna ulkopuolelle nuoriin ja lapsiin kohdistuvat erityissäädökset ja menettelyt.

Työssä on rajattu ulkopuolelle ulkomaalaisia koskevat erityismenettelyt. Tällaisia asioita on esimerkiksi Suomessa vierailulla oleva ulkomaalainen.

Opinnäytetyössä ei ole kerrottu liikennerikoksien kohdalla tapahtuvasta esitutkinnasta. Liikennerikoksien asianomistajina toimii usein vakuutusyhtiöt yksityishenkilöiden lisäksi. Vakuutusyhtiöt opastavat ja neuvovat asianomistajia vahinkotapahtuman sattuessa.

1.4 Opinnäytetyön kulku

Opinnäytetyön johdanto herättää lukijan mielenkiinnon sekä antaa myös tilastotiedollista pohjaa rikosprosessista. Johdannossa kerron myös, miten olen päätenyt kehittämään toimintaohjetta asianomistajalle. Johdanto perustuu omaan kokemukseen sekä toimii alustuksena siihen, mikä on opinnäytetyöni tavoite ja tarkoitus.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda luottamusta suomalaiseen oikeusjärjestelmään luomalla toimintaohje asianomistajalle rikosprosessista varhaisessa vaiheessa. Tarkoituksena on saada asianomistaja ymmärtämään rikosprosessin kulku ja varautumaan esitutkintaan.

Asianomistajarikoksien kohdalla asianomistajan vaatimukset asiassa ovat liikkeelle paneva-voima. Haluan opinnäytetyölläni selventää asianomistajalle, mitä tarkoittaa rangaistusvaatimus ja miten se vaikuttaa prosessin kulkuun.

Olen teoreettisena pohjana halunnut tuoda prosessia selventäviä näkökulmia kirjallisuutta hyväksi käyttäen. Opinnäytetyössä on lakipohja, ja tuotu esiin erikoissäädöksiä, jotka voivat vaikuttaa rikosprosessin kulkuun ja esitutkinnan suorittamiseen.

Tuon opinnäytetyössäni kronologisesti esiin rikosprosessin kulun vaiheittain. Työ aloitetaan kertomalla mitä tarkoittaa rikosprosessi. Esitutkintaluvussa avataan mitä tarkoittaa esitutkinta, ja miten se vaikuttaa rikoksen uhrin toimintaan.

Rikoksen tapahduttua asiaan liitetään asianomistaja. Asianomistajalla on esitutkintalain (22.7.2011/805) mukaan esitutkinnan aikana oikeuksia ja velvollisuuksia (ETL 4). Asianomistajan tulee ne ymmärtää, jotta esitutkinta voidaan suorittaa niin, että samalla pidetään huolta asianomistajan oikeusturvasta. Asianomistajan ympärillä tapahtuu esitutkinnan aikana paljon. Mikäli asianomistaja ei ymmärrä prosessin kulkua, se saattaa aiheuttaa esitutkintaan haasteita. Asianomistajalla on merkittävä rooli esitutkinnan aikana. Tätä ajatusta noudattaen kehitän tämän työn.

Rikoslakiin (19.12.1889/39) on säädetty kahdenlaisia rikostyyppisiä. Yleisen syytteenalaiset rikokset sekä asianomistajarikokset. Aiheen luvussa selvennetään kirjallisuuteen nojautuen, näiden kahden rikostyyppien ero. Alaluvussa kerrotaan myös, se miten yleisen syytteen alaisten rikosten kohdalla asianomistajan vaatimukset vaikuttavat tai mitä tapahtuu, jos asianomistaja rikoksen kohdalla peruukin vaatimuksensa rangaistuksesta.

Opinnäytetyön kappaleissa väkivaltarikoksen uhrina ja asianomistajana omaisuusrikokses- sa kerrotaan, miten asianomistajan tulisi menetellä joutuessaan väkivaltarikoksen uhriksi. Kappaleeseen on koottu tärkeimmät ja yleisimmät toimintamallit.

Koko rikosprosessissa poliisi on vain yksi lenkki. Opinnäytetyössä avataan myös asianomistajalle mitä tarkoittaa, kun poliisi on saanut esitutkinnan valmiiksi. Asianomistajan on ymmärrettävä myös vaiheet esitutkinnan jälkeen. Omaan kokemukseeni perustuen, vaikka poliisi olisikin saanut esitutkinnan lyhyessä ajassa valmiiksi, voi syyttäjällä syyteharkinta viedä aikaa.

Oppimaani perustuen rikosprosessi on ketju, joka päättyy tuomion määräämiseen. Asianomistaja on saattanut joutua odottamaan pitkäänkin asian tulemista päätökseen. Ajan kuluminen aiheuttaa ahdistusta ja epätietoisuutta. Kun asia käsitellään tuomioistuimessa, tulee tietää miten toimia, jos tuomio ei miellytäkään tai miten asianomistajaan vaikuttaa, jos epäilty ei saavu oikeudenistuntoon kutsusta huolimatta.

Olen koonnut kirjallisuutta ja omaa kokemusta työharjoittelun aikana saamaani tietoa hyväksikäyttäen tukipalveluista kertovan kappaleen. Tukipalveluiden vastaanottaminen jää usein asianomistajan vastuulle, ja tästä syystä haluankin asianomistajalle luoda luottamuksen siitä, että rikoksen tapahduttua ei tarvitse jäädä yksin. Tukipalveluista on paljon hyötyä myös käytännön tasolla.

Tavoitteena on kehittää opinnäytetyö, joka on tiivis paketti asianomistajalle rikosprosessin aikana, ja josta yleisimmin kysytty tieto löytyy yksissä kansissa.

2 TEOREETTINEN POHJA

Termistö perustuu esitutkintalakiin, rikoslakiin ja poliisilakiin (22.7.2011/872). Syventävää lakitietoutta tuovat työssäni käytetyt erikoislait. Rikosprosessuaalista näkökulmaa ja tietopohjaa tuo laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689). Työssä on perehdytty aihekirjallisuuteen sekä tuotu näkökulmia hallituksen esityksistä.

Työlle merkittävänä suunnan näyttäjänä on toiminut Satu Rantaeskola, 2019, Rikos ja Rikosprosessi, 2019- teos.

Rikostutkinnassa olevat poliisimiehet ovat päivittäin eri asteisten rikoksien uhrien kanssa tekemisissä. Tällöin helposti käy niin, että poliisimiehet käsittelevät uhreja asianomistajina samalla tavalla, ottamatta huomioon uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet. Tähän vaikuttaa suurelta osin myös rikostutkinnassa olevien juttujen määrät sekä poliisimiesten henkilökohtaiset ominaisuudet. Opinnäytetyöni avulla asianomistaja voi valmistautua tulevaan prosessiin, ja näin ollen tieto tuo myös luottamusta prosessia kohtaan.

Asianomistajille on tarjolla paljon erilaisia tukipalveluita. Tunnetuimpana tahona toimii Oikeusministeriön tukema Rikosuhripäivystys. Olen hyödyntänyt Rikosuhripäivystyksen materiaalia sekä oppaita työssäni. Esitutkintalain 4 luvun 18§ mukaan asianomistajalle on mukaan tarjottava käytettävissä olevia tukipalveluita. Asianomistajalle tarjottaessa tukipalveluita, useat asianomistajat kokevat, etteivät he tarvitse apua. Tästä syystä olisikin ensiarvoisen tärkeää, että poliisimiehet ymmärtäisivät tarjota tukipalvelun asianomistajalle vakuuttavasti ja tehdä kuulustelutilanteessa arvio kokonaistilanne huomioon ottaen. Kokonaisuusarvosteluun vaikuttaa asianomistajan ikä, henkilökohtaiset ominaisuudet, taloudellinen tilanne sekä yleinen elämäkokemus. Nykymaailmassa suurin osa tiedosta löytyy internetistä. Huomioitavaa on, että varsinkin vanhojen henkilöiden kohdalla poliisilta saatu tieto koetaan luotettavampana kuin internetistä luettu tieto.

Päivi Honkatukia on tehnyt tutkimuksen *Uhrin rikosprosessissa -Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu*³. Honkatukian tekemä julkaisu antaa teoreettista pohjaa tälle opinnäytetyölle.

³ Honkatukia, 2011

3 RIKOSPROSESSI

Rikosprosessi voidaan jakaa neljään eri päävaiheeseen, jotka ovat 1.) esitutkinta 2.) syyteharkinta 3.) oikeudenkäynti tuomioistuimessa 4.) rangaistuksen täytäntöönpano⁴.

Työharjoittelun aikana tein havainnon, että kansalainen jonka oikeutta on loukattu kokee sen hyvin subjektiivisella tavalla. Yleisesti kansalainen alkaa miettiä miten prosessissa edetään. Kansalaisen ensimmäinen kontakti asiassa on poliisi. Täten voidaan todeta, että mikäli asiassa syyttäjä tekee syyteharkinnan yhteydessä syyttämättäjättämis- päätöksen, kokee kansalainen sen poliisin syyksi. Tämä kertookin siitä, ettei kansalainen tiedä tosiasiallisesti rikosprosessin kulkua, jonka vain yksi lenkki on poliisi.

Rikosprosessi lähtee liikkeelle siitä, kun asianomistaja itse tai joku muu tekee ilmoituksen poliisille tai hätäkeskukseen epäilystä rikoksesta. Poliisi alkaa tutkia, onko syytä epäillä rikosta. Syytä epäillä kynnyksen ylittämisen jälkeen, poliisi aloittaa asiassa esitutkinnan.⁵

Rikosprosessissa pyritään tehokkuuteen ja tarkoituksenmukaiseen asian käsittelyyn⁶. Poliisi suorittaa asiassa esitutkinnan ja sen pohjalta asia siirtyy syyttäjälle syyteharkintaan.

Poliisiammattikorkeakoulun rikosprosessioikeuden suulliseen luentoan perustuen⁷ suomalaisessa oikeusjärjestelmässä on kaksi oikeusprosessia. Rikosprosessuaaliset asiat ja siviilioikeudelliset riita-asiat. Rikosprosessissa esitutkinnan suorittaa esitutkintaviranomainen. Tällöin esitutkinnassa selvitetään syy- ja seuraussuhde, onko teko ollut tuottamuksellinen vai tahallinen. Rikoslain 3 luvun 1 § viitaten rikosprosessissa selvitetään oikeushyvän loukkaus ja onko teko säädetty rangaistavaksi rikoslaissa.

Oppimaani perustuen siviilioikeudelliset riita-asiat ovat asioita, joissa kaksi tai useampi taho ei pääse yksimieliseen päätökseen asiassa. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset huoltajuuskiistat, palkka-asiat tai asianomistajarikoksien kohdalla korvauksien maksaminen tilan-

⁴ Jokela, 2018 s. 7

⁵ Rikosuhripäivystys, 2019

⁶ Rantaeskola, 2019, s.17

⁷ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

teessa, jolloin asianomistaja ei vaadi rangaistusta asiassa, mutta hänellä on tuhoutuneen omaisuuden kohdalta korvausvaatimus tekijälle. Siviilioikeudellisissa riita-asioissa asianomistaja itse toimii syyttäjän tavoin ja toimittaa kaiken asiaan liittyvän kirjallisen materiaalin ja muun näytön käräjäoikeudelle käsiteltäväksi. Siviilioikeudellisia riita-asioita ratkaistaessa ei kumpikaan osapuoli saa asiassa rangaistusta.

Mikäli kansalainen kokee viranomaisen tekemän päätöksen virheelliseksi, asia siirtyy usein hallinto-oikeuden käsittelyyn. Hallinto-oikeudessa käsiteltävät asiat ovat viranomaisten päätöksien pohjalta tehtyjä valituksia.

Mikäli siviilioikeudellisissa riita-asioissa tai hallinto-oikeuteen toimitetussa asiassa epäillään rikosta, siirtyy se siltä osin esitutkintaviranomaisen tutkintaan, mutta vain epäillyn rikoksen osalta.

On myös mahdollista, että asian käsittely aloitetaan rikosprosessuaalisesti. Poliisi suorittaa asiassa esitutkinnan, sekä asiasta järjestetään käräjäoikeuden istunto. Kuitenkin asia voi muuttua siviilioikeudelliseksi riita-asiaksi, joko osittain tai kokonaan.

Jo aiemmassa kappaleessa mainitsemaani luento⁸ ja työharjoittelussa kokemaani perustuen uhrien tukipalvelut ovatkin merkittävässä roolissa rikosprosessin alkaessa. Mikäli asianomistaja saa riittävästi tukipalveluista tietoa, jo prosessin alkaessa, on helpompi pysyä prosessin mukana ja ymmärtää sen vaiheita. Mikäli jo alkuvaiheessa asianomistajaa avustetaan, saa hän riittävästi tietoa ja tukea koko prosessin ajaksi.

Avustajat ovat saaneet juridisen koulutuksen ja pitävät huolta, että koko oikeusprosessin aikana uhrin oikeudellinen asema turvataan. Usein asianomistajat ajattelevat, että saavat poliisilta riittävän tuen. Uhrin on vaikea sitä ymmärtää, että poliisi toimii esitutkinnan suorittavana viranomaisena, ei niinkään asianomistajan tai epäillyn avustajana. Poliisin ensisijaisena tehtävänä on toimia puolueettomana esitutkinnan suorittajana. Suomessa on tarjolla uhrille paljon tukipalveluita, mutta samaan aikaan uhrilta vaaditaan toimintakykyä löytää apu sekä hyötyä siitä. Koska järkytyksen keskellä toimintakyky voi olla alentunut, niin se

⁸ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

vaatii uhrilta voimavaroja selvittää tukipalvelut, mikäli poliisi sitä ei aktiivisesti ja vakuutustavasti tee.⁹

⁹ Honkatukia 2011, s. 114

4 ESITUTKINTA

Esitutkinlain 3 luvun 3§ säädetään, että esitutkinta on esitutkintaviranomaisen tekemää tutkimusta siitä, onko tapahtumassa syytä epäillä rikosta.

Esitutkinnassa selvitetään mikä rikos on mahdollisesti tapahtunut, kuka on rikoksen tekijä, kenen oikeutta on loukattu ja millaisia vahinkoja rikoksen tapahtuminen on saanut aikaan. Esitutkinnassa selvittää myös, ketä tapahtuneeseen liittyy.¹⁰

Esitutkintalain 2 luvun 1§ säädetään, että esitutkinnan toimittamisesta vastaa esitutkintaviranomainen. Pääesitutkintaviranomainen on poliisi. Muita esitutkintaviranomaisia ovat rajavartio-, tulli-, ja sotilasviranomaiset siltä osin, mitä niiden esitutkintatoimivallasta on säädetty. Tässä opinnäytetyössä käsitellään poliisin tekemää esitutkintaa.

Esitutkintaa johtaa pääsääntöisesti tutkinnanjohtaja. Esitutkintaan osallistuu myös syyttäjä. Esitutkinnassa, jossa ei käytetä pakkokeinoja; tutkinnanjohtajana voi toimia ylikonstaapeli tai rikosylikonstaapeli. Yleisesti kuitenkin tutkinnanjohtajana toimii päällystöön kuuluva virkamies: komisario tai rikoskomisario.¹¹

Rikostutkinnan hoitaa tutkinnanjohtajan valvonnanalaisena tutkija tai tutkintaryhmä. Tutkija suorittaa tutkinnanjohtajan määräämät toimenpiteet epäillyn rikoksen tutkimiseksi. Tutkija suorittaa esitutkinnan aikana asiaan liittyvät kuulustelut sekä muut esitutkintatoimenpiteet.¹²

Esitutkintalain mukaisesti esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos. Esitutkinnan aikana selvittää tekoajankohta, olosuhteet sekä muut rikoksen toteutumiseen johtaneet seikat. Omaisuusrikoksien kohdalla selvitetään anastetun omaisuuden arvo sekä anastetun omaisuuden hyöty rikoksen tekijälle. Esitutkinnan aikana selvitetään myös anastetun omaisuuden palauttaminen asianomistajalle. Mikäli omaisuuden

¹⁰ Rantaeskola, 2019 s. 164

¹¹ Rantaeskola, 2019 s.159

¹² Rantaeskola, 2019 s.159

palauttaminen on hävittämisen tai rikkoutumisen takia mahdotonta, esitutkinnassa selvitetään menettämisseuraamus rikoksesta epäillylle. (ETL 1–2)

Esitutinnan yleisten periaatteiden mukaan esitutkinta on suoritettava, mikäli poliisilla on syytä epäillä rikosta tai asianomistaja ilmoittaa poliisille epäilyn rikoksen (ETL 4). Esitutkintaviranomaisen on otettava kansalaiselta vastaan sekä kirjattava viipymättä rikosilmoitus epäilystä rikoksesta (ETL 2:1). Esitutkintaviranomainen voi vaatia asianomistajaa täydentämään tai lisäämään ilmoitusta, mikäli siitä puuttuu tutkinnan kannalta oleellisia tietoja.

Ennen esitutinnan aloittamista on selvitettävä rikosepäilyyn liittyvät seikat niin, ettei ketään aseteta tarpeettomasti rikoksesta epäilyn asemaan. Esitutkintaviranomaisella on oikeus päättää tutkinta, mikäli esiselvityksen aikana ilmenee sellaisia seikkoja, ettei asiassa epäillä rikosta tai asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksen asiassa.¹³

Esitutkintaviranomaisen on suoritettava esitutkinta esitutkintaperiaatteiden mukaisesti, niin että tutkinta on tasapuolista kaikkien asianosaisten näkökulmasta. Esitutinnan aikana kenenkään oikeuksiin ei puututa enempää, kuin se on esitutinnan suorittamisen kannalta välttämätöntä ja tarpeellista. Esitutkinnassa käytettävät toimenpiteet tulee olla puolustettavassa suhteessa rikoksen laatuun. Poliisin on toimittava hienotunteisesti kaikkia asianosaisia kohtaan koko esitutinnan aikana. (ETL 4:2-6)

Esitutkinta voidaan suorittaa selvissä ja yksinkertaisissa asioissa suppeana. Suppean esitutinnan toteuttamisesta päättää viimekädessä tutkinnanjohtaja (ETL 3:14). Lounais-Suomen poliisilaitoksella työharjoittelussa suppeaa esitutkintaa voitiin suorittaa esimerkiksi liikenerikkomusten kohdalla. Asia oli tällöin selvä ja yksinkertainen. Asianomistaja että epäilty olivat samaa mieltä tapahtuman kulusta. Tällöin rikoksesta epäilyn oli tunnustettava esitetty teonkuvaus. Asianomistajalta tiedusteltiin myös suostumusta sakon kirjoittamiseen vai halusiko asianomistaja, että asiassa suoritetaan perusmuotoinen esitutkinta.

¹³ Rantaeskola, 2014 s. 84

Esitutkintaan osallistuvilla asianosaisilla on ilmoitettava asema esitutkinnassa ja sen muuttuessa tulee ilmoittaa asianosaisille muutoksesta (ETL 4:9).

Poliisin saadessa tietoonsa asianomistajarikoksen tai poliisille ilmoitetussa asianomistajarikoksessa poliisi saa suorittaa esitutkinnan vain, mikäli asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta tekijälle tai syyttäjää vaatii esitutkinnan aloittamista yleiseen etuun vedoten. (ETL 3-4)

4.1 Asianomistaja

Poliisiammattikorkeakoulun rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden luennoilla¹⁴ oppimani mukaan asianomistaja on henkilö, joka on joutunut oikeudenloukkauksen kohteeksi. Asianomistajana voi esiintyä myös yritys, jolloin yritys toimii esitutkinnan aikana asianomistajana. Esitutkinnan aikana puhevaltaa käyttää yrityksen nimetty edustaja, joka voi olla toimitusjohtaja, turvallisuuspäällikkö tai muu henkilö, jonka yrityksen johto on nimennyt yrityksensä edustajaksi rikosprosessissa.

Asianomistaja rikoksien kohdalla on merkityksellistä, että asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta. Ilman rangaistusvaatimusta poliisi ei käynnistä asiassa esitutkintaprosessia. Kuitenkin asianomistajarikoksienkin kohdalla, syyttäjää voi pyytää käynnistämään esitutkinnan, mikäli tärkeä yleinen etu sitä vaatii. (ETL 3:3)

Omaisuusrikoksen ollessa kyseessä, voi asiassa olla useita asianomistajia. Jokaisella asianomistajalla on yhtäläiset oikeudet sekä velvollisuudet esitutkinnan aikana.

Rikosprosessioikeuden luennoilla¹⁵ oppimaani viitaten, asianomistajana voi toimia myös alaikäinen. Ehtona alaikäisten kohdalla kuitenkin on, että alaikäinen kykenee ymmärtämään asian merkityksen kokonaisuudessaan. Asianomistajana voi toimia se, jolla on tosiasiallinen hallintaoikeus omaisuuteen, joka rikoksen takia on vahingoittunut tai vaurioitunut.

¹⁴ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

¹⁵ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

4.2 Asianomistajarikos vai yleisen syytteenalainen rikos

Tietyn tyyppisten rikosten säätäminen asianomistajarikoksiksi on lainsäätäjän taholta pidetty perusteltuna¹⁶. Asianomistajaan kohdistuneet rikokset perustuvat yleisesti ottaen *yksityiseen intressiin*, joka tarkoittaa, että rikoksesta epäillyn saattaminen rangaistusvastuuseen ei sisällä yhteiskunnallista intressiä sekä sisältää vain yksityisen edun loukkauksen. Rikoslakiin säädettyjä asianomistajarikoksia ovat muun muassa: lievät omaisuusrikokset (RL 28:3-9, 9c, 10-12), lievä pahoinpitely (RL 21:7) ja vammantuottamus (RL 21:10). Kuitenkin on huomattava lievän pahoinpitelyn osalta, että syyttäjällä on tietyissä tilanteissa syyttämisoikeus (RL 21:16 1-3k), eli mikäli rikoksen kohteena on nuori henkilö, nykyinen tai entinen avo- tai aviopuoliso, tai teko kohdistuu työpaikan henkilöön, ja tekijä ei kuulu työpaikan henkilöstöön.

Yksityisyyden, rauhan ja kotirauhan (RL 24 luku) kohdalla on huomattava, että törkeä kotirauhan rikkominenkin (RL 24:2) on asianomistajarikos.

Seksuaalirikoksien kohdalla (RL 20 luku) asianomistajarikoksia on vain seksuaalinen ahdistelu (RL 20:5a), mikäli teko kohdistuu täysi-ikäiseen henkilöön, eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Muiden seksuaalirikoksien kohdalla syyttäjällä on yleinen syytteenosto-oikeus. Tämä tarkoittaa myös, että poliisin saadessa tietoonsa yleisen syytteenalainen rikos on poliisin aloitettava esitutkinta.

Asianomistajarikoksien kohdalla erityisen merkityksellistä on se, että asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta (ETL 3:4). Harjoitteluni aikana oppimaani perustuen, asianomistajalta selvitettyä vaatimuksia esitutkinnan aikana, asianomistaja saattoi ymmärtää suoranaisesti kysymykseni siten, että asianomistajan tulee itse määritellä millainen rangaistus tekijälle lankeaa. Käsitykseni mukaan, mikäli poliisi sai tietoonsa rikoksen tuoreeltaan, ja rikospaikalla tapaa asianomistajan, saattoi asianomistaja harkitsemattomasti vaatia tekijälle mittaviakin rangaistuksia. Tällöin usein kävikin niin, että asianomistaja ensimmäisessä kuulustelussa perui rangaistusvaatimuksensa. Tämän jälkeen poliisin on päätettävä esitutkinta. On huomioitava, vaikka asianomistaja haluaisikin perua vaatimuksensa, voi poliisi esitutkin-

¹⁶ Nevala, 2018 s. 36

nan esiselvityksen aikana esittää syyttäjälle syytteen ajamista erityisesti yleiseen etuun perustuen. Tällöin asian saattaminen eteenpäin on syyttäjän päätös. (ETL 3:4)

Rikoslain uudistuksessa¹⁷ on säädetty perheen sisällä tapahtuva lievä väkivalta yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi.

Hallituksen esityksessä¹⁸ mainitaan, että uudistuksen jälkeen, lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen suojaisi koteja paremmin. Näin ollen voidaan todeta, että se suojaisi myös paremmin kotona tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perheen sisällä tapahtuvassa lähisuhdeväkivallassa on selkeä riippuvuussuhde tekijän ja uhrin välillä.

Samassa hallituksen esityksessä on työpaikalla tapahtuva lievä pahoinpitely esitetty myös yleisen syytteen alaiseksi rikokseksi.¹⁹

Lounais-Suomen poliisilaitoksella harjoittelu aikana halusin itse selventää asianomistajalle ilmoituksen teon yhteydessä, onko kyseessä asiaomistajarikos vai yleisen syytteenalainen rikos. Tämä merkitsee myös, että asianomistaja on tietoinen, mikäli poliisi jatkaa esitutkintaa, vaikka asianomistaja ei vaatisikaan asiassa rangaistusta. Kuulustelussa asianomistaja saattoi tukeutua minun mielipiteeseeni, jolloin minun tulikin tilanteessa olla korrekti ja lojaali kaikkia osapuolia kohtaan sekä kertoa asiapohjalta, miten asianomistajan päätös vaikuttaa rikosprosessiin. En voinut kertoa henkilökohtaista mielipidettäni siitä, miten asian itse ratkaisisin.

Poliisiammattikorkeakoulun yksityisoikeuden oppiaineen luento perustuen²⁰, mikäli asianomistajalla ei ole rangaistusvaatimusta asiaomistajarikoksessa, mutta ilmoittaa vahingonkorvausvaatimuksestaan, esitutkinta päätetään rikostutkinnan osalta. Asia muuttuu tällöin yksityisoikeudelliseksi riita-asiaksi, ja asianomistaja laatii haastekirjeen itsenäisesti käräjäoikeuteen.

¹⁷ 13.5.2011/441

¹⁸ HE 78/2010

¹⁹ HE 78/2010

²⁰ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

4.3 Väkivaltarikoksen uhri

Väkivaltarikoksen uhriksi joutuminen saattaa aiheuttaa ennalta-arvaamattomia psyykkisiä ja fyysisiä seurauksia. Väkivaltainen teko tulee uhrille yllätyksenä ja se saattaa aiheuttaa monenlaisia tunteita. Rikoksen tapahtumahetkellä uhri saattaa kokea, ettei hän tarvitse apua kokemuksesta selviämiseen. Väkivaltarikoksen uhri saattaa syyttää itseään tilanteen jälkeen ja se saattaa jättää loppuelämän trauman uhrille.

Rikoslakiin säädettyjä henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ovat muun muassa: vammantuottamus, pahoinpitely, kuolemantuottamus, surma, tappo ja murha sekä seksuaalirikokset kuten; pakottaminen seksuaaliseen tekoon, raiskaus ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.

Väkivaltarikoksen uhriksi joutuminen ei aina tarkoita fyysisen koskemattomuuden loukkaamista. Rikoslain 21 luvun 5§:ssä pahoinpitely säädetään:

”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa tai tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan on tuomittava pahoinpitelystä...”

Tätä rikoslain pykälää tulkittaessa huomataan, että myös henkinen väkivalta on rikos. Henkisen väkivallan esiintuominen on haastavaa. Tästä syystä henkisen väkivallan uhri saattaa joutua kokemaan väkivaltaa vuosia.

Harjoittelussa omaksuin, että väkivaltarikoksen tutkinta alkoi, kun poliisi sai tiedon epäilystä väkivaltarikoksesta. Ilmoitus oli tullut poliisille uhrilta itseltään, sivulliselta tai toisinaan tekijä itse ilmoittautui poliisille. Ensimmäisenä selvitettiin, minkälainen teko oli kyseessä ja millaisia vammoja uhrille oli aiheutunut. Vammojen dokumentointi esimerkiksi valokuvaamalla oli tekemäni esitutkinnan kannalta tärkeää. Mikäli uhria ei ollut kuljetettu tapahtumapaikalta sairaalahoitoon, olisi ollut suotavaa, että asianomistaja olisi itsenäisesti käynyt lääkärin vastaanotolla. Asianomistajalla ei ole velvollisuutta käydä lääkärin vastaanotolla. Lääkärinlausunto antaa todistuksellisen arvon käräjäoikeudessa tapahtumalle.

Poliisin käynnistäessä esitutkinnan tapahtuman jälkeen uhrilta kysyttiin lupaa lääkärinlausunnon tilaamiseen. Ilman lääkärin tekemää lausuntoa poliisi ei pysty toteamaan uhrin vammojen syntymekanismia tai toteamaan vammojen aiheutuneen väkivaltaisesta hyök-

käyksestä. Poliisille on annettava lupa lääkärinlausunnon tilaamiseen. Mikäli uhri ei antanut lupaa lääkärinlausunnon tilaamiseen, en sitä itsenäisesti saanut.

Poliisilla on poliisilain 4 luvun 2§ mukaan oikeus saada tietoja toiselta viranomaiselta. Vain vakavien rikosten kohdalla, joissa säädetty vähimmäisrangaistus on kuusi vuotta vankeutta, lääkärinlausunnon tilaaminen ilman uhrin suostumusta on mahdollista. Tällainen rikos on esimerkiksi tappo.

Lääkärissä olisi hyvä käydä mahdollisimman nopeasti tapahtuman jälkeen. Mikäli kyseessä on seksuaalinen teko, tapahtuman jälkeen ei olisi suotavaa peseytyä tai päällä olevia vaatteita pestä.²¹

Väkivaltarikoksen tapahduttua olisi hyvä selvittää, onko tapahtumalla mahdollisia silminnäkijöitä. Vaikka vammat eivät vaatisikaan lääkärinhoitoa, on kuitenkin syytä hakeutua lääkärintarkastukseen. Mikäli tapahtuman takia aiheutuu taloudellisia menoja, on syytä säilyttää kaikki kuitit sekä tositteet. Niihin perustuen on mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta. Mikäli tapahtumaan liittyy viestejä, kuvia tai videoita, ne on hyvä säilyttää mahdollista oikeudenkäyntiä varten.²²

Väkivaltainen tapahtuma saattaa aiheuttaa ahdistusta sekä henkinen toipuminen saattaa kestää kauankin. Tärkeää on, ettei tilanteen jälkeen jäädä yksin. Vaikka heti tapahtuman jälkeen saattaisi tuntua, ettei tarvitse henkistä apua, on kuitenkin sen vastaanottaminen tarpeen. Tapahtuma aiheuttaa selviytymisreaktion, jonka takia ihminen saattaa vaikeankin tilanteen keskellä tuntea, että pärjää asian kanssa ilman apua. Väkivaltarikoksen uhreille on tarjolla tukipalveluita, joista tämän opinnäytetyön myöhemmässä kappaleessa lisää. Tukipalveluista on myös mahdollista saada apua ja neuvoa rikosprosessin kulkuun.²³

Väkivaltarikoksesta aiheutuneiden fyysisten ja psyykkisten vammojen korvaamisesta kerrotaan omassa kappaleessaan.

²¹ Rikosuhripäivystys, 2019

²² Koivukangas, 2018 s. 8

²³ Koivukangas, 2018 s.5

4.4 Asianomistajana omaisuusrikoksessa

Omaisuusrikoksen asianomistaja voi kokea rikoksen tapahtumisen jälkeen turhautuneisuutta, ahdistusta ja pelkoa. Asianomistajalle aiheutuu rikoksen takia usein aikaa vievää selvittämistä, sekä ylimääräistä kuormaa muun arjen keskelle. Vaikka anastettu omaisuus olisi kin vähäarvoista, sen selvittäminen poliisille saattaa viedä aikaa ja vaatia ylimääräistä työtä.²⁴

Rikoslakiin säädettyjä omaisuusrikoksia ovat muun muassa: näpistys, varkaus, vahingon- teko, ryöstö, sekä erilaiset ja eriaisteiset talousrikokset, kuten kavallus ja petos.

Harjoitteluni aikana mietin omaisuusrikoksen asianomistajan ohjeistusta. Tässä kappalees- sa kerron omaan kokemukseen perustuen, miten asianomistajan omaisuusrikoksessa tulisi toimia. Omaisuusrikoksen tapahduttua, niin pian kuin mahdollista, olisi asiasta hyvä ilmoittaa poliisille. Ilmoituksen voi tehdä poliisin internet-sivuilla, soittamalla hätäkeskuk- seen tai käymällä poliisilaitoksen rikosilmoitusvastaanotossa. Ilmoitukseen olisi hyvä kir- jata mahdollisimman tarkkaan, miten epäilty rikos on tapahtunut, millaisesta omaisuudesta on kyse ja asianomistajan olisi hyvä pystyä kirjaamaan ilmoitukseen myös anastetun omai- suuden arvo perustuen kuitteihin tai muuhun luotettavaan selvitykseen. Esimerkiksi, mikäli anastettu omaisuus on ajoneuvo, voi kyseisen ajoneuvon merkiliikkeestä pyytää ajoneu- von hinta-arvio tai korjausarvio. Mikäli asianomistajat olisivat selvittäneet yllä olevat asiat minulle valmiiksi, olisi esitutkinnan suorittaminen ollut joutuisampaa.

Omaan kokemukseen perustuen koen tärkeäksi myös, että anastettu omaisuus pystyttäisiin yksilöimään. Mikäli esineeseen on kirjattu sarjanumero tai muu yksilöintitunnus, se olisi hyvä ilmoittaa poliisille. Tällöin on mahdollisuus yksilöidä omaisuus kyseiseen tapahtu- maan. Ilmoitukseen kirjattujen yksilöinti tietojen perusteella, poliisin on mahdollisuus myös etsintäkuuluttaa omaisuus.

²⁴ Liukkonen, 2018

Poliisiammattikorkeakoulun teknisen tutkinnan kurssilla²⁵ opin, että mikäli omaisuusrikos on kohdistunut esimerkiksi kesäasuntoon, asuttuun asuntoon, varastoon, työpaikalle tai muuhun vastaavanlaiseen paikkaan, olisi ensiarvoisen tärkeää poliisin tekemän tutkinnan turvaamiseksi ettei tilaan mentäisi ennen poliisin saapumista. Tärkeintä tällaisessa tilanteessa olisi paikan suojaaminen niin ettei siellä sotketa rikosentekijän jälkiä. Opin, että poliisilla useita vaihtoehtoja tehdä rikospaikkatutkintaa ja mikäli rikospaikka pystytään suojaamaan poliisin tulon asti, takaa se poliisille tutkinnan onnistumisen.

Niin kuin väkivaltarikostenkin kohdalla, olisi hyvä asianomistajan selvittää onko tapahtumalla mahdollisia silminnäkijöitä sekä ottaa valokuvia mikäli se on mahdollista rikospaikkaa sotkematta tehdä. Poliisin tullessa paikalle tekemään mahdollista tutkintaa ottaa poliisikin usein kuvia. Kuvien perusteella laaditaan valokuvaliite, joka on osa esitutkintapöytäkirjaa. Murtojen kohdalla ensisijainen toimintamalli on ilmoittaa hätäkeskukseen asiasta. Tämän jälkeen asianomistaja jää odottamaan poliisin ohjeita. Puhelin on pidettävä niin, että siihen on mahdollisuus vastata mikäli poliisi soittaa.

Poliisille omaisuusrikoksien kohdalla tärkeitä tietoja ovat myös; milloin anastettu omaisuus on viimeksi nähty ja missä, onko omaisuus ollut lukittuna tai sitä säilytetty lukitussa tilassa.

Mikäli omaisuus on vakuutusyhtiön toimesta vakuutettu, on tapahtuman jälkeen syytä tehdä asiasta ilmoitus myös vakuutusyhtiöön. Huomioitavaa on, että vaikka poliisi suorittaisi asiassa esitutkinnan, vakuutusyhtiöllä on omat käytäntönsä tutkia ja arvioida tapahtuma. Myös tästä syystä tapahtuman tarkka dokumentointi on tärkeää. Usein vakuutusyhtiöt velvoittavat asianomistajaa tekemään rikosilmoituksen. Mikäli rikosilmoitusta ei ole tehty voi vakuutusyhtiö kieltäytyä korvaamasta. Vakuutusyhtiöiden korvauskäytännöistä saa lisätietoa omasta vakuutusyhtiöstä.

Niin kuin väkivaltarikoksen uhriksi joutuminen, myös omaisuusrikoksen uhriksi joutuminen saattaa aiheuttaa henkistä kuormitusta. Itsestä huolehtiminen on ensiarvoisen tärkeää.

²⁵ Poliisiammattikorkeakoulu, 2018

4.5 Rangaistus- ja korvausvaatimus

Asianomistajalla on oikeus esittää rangaistusvaatimuksensa esitutkinnan aikana (ETL 4:18). Niin kuin edellä on kerrottu, rangaistusvaatimuksen esittämisellä on asianomistajarikoksissa keskeinen merkitys. Asianomistajana voi pyrkiä määrittelemään millaiseen rangaistukseen rikoksesta epäilty tuomitaan. Kysymys myös aiheuttaa hyvin erilaisia reaktioita. Kuitenkaan syyttäjä ei ole sidottu asianomistajan rangaistusvaatimukseen. Mikäli teko on rikoksesta epäillyn osalta toistuvaa, kyse on mahdollisesti ilmiöstä, aiheuttaa merkittävää mediakohua tai teko on laajalle levittyntä voi syyttäjä katsoa aiheelliseksi nostaa syytteen asianomistajarikoksienkin kohdalla.

Vahingonkorvauslain (31.5.1974/412) mukaan vahingonkärsineellä osapuolella on oikeus saada korvaus siltä, joka on tahallisesti tai tuottamuksellisesti aiheuttanut vahingon. Vahingonkorvauksesta on mahdollisuus sovitella, mikäli korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet (VahL 2:1).

Vahingonkärsijä ei ole oikeutettu saamaan perusteettomia korvauksia. Tämä tarkoittaa, että vahingonkorvaushakemus tulee perustua tositteisiin joista ilmenee korvausvaatimuksen perusta. Omaisuusvahinkojen kohdalla mikäli tositteita ei voida toimittaa, voidaan arvioida keskiarvallisesti tuhoutuneen tai menetetyn omaisuuden arvo esimerkiksi internetin myyntipalstojen perusteella. Esimerkiksi ajoneuvojen kohdalla jolloin yleisesti käytettyä ja tunnettua myyntisivustoa käytetään ajoneuvon arvon määrittämisessä. Ajoneuvojen merkkiliikkeet auttavat myös hinta-arvion tekemisessä.

Huomioitavaa on, että mikäli asianomistaja ilmoittaa esitutkinnan aikana ettei korvausvaatimusta ole tai tulee esittämään korvausvaatimuksen vasta pääkäsittelyssä, on rikoksesta epäillyn (myöhemmin vastaaja) oltava paikalla tai edustettuna. Mikäli vastaaja ei saavu pääkäsittelyyn, ei korvausvaatimusta voida tuomita korvattavaksi vaan korvausvaatimuksesta tulee yksityisoikeudellinen riita-asia. (ROL 3:9) Toisinaan istunto voidaan suorittaa, vaikka vastaaja ei olisikaan paikalla.

Oikeudenkäymiskaaren (22.7.1991/1052) 5 luvun 5§ ja 6§ mukaan asianomistajaa voidaan kehottaa täydentämään vaatimustaan. Mikäli asianomistaja ei täydennä määräaikaan mennessä vaatimustaan, voidaan se pääkäsittelyssä hylätä.

Korvausvaatimuksen ilmoittaminen esitutkinnan aikana tästä syystä on merkittävää. Asianomistajan ilmoittaessa, että esittää korvausvaatimuksen vasta pääkäsittelyssä saattaa asiaomistaja jäädä siihen uskoon, että korvausvaatimus käsitellään. Mikäli vastaaja ei pääkäsittelyyn saavu, saattaa asianomistajalle tulla yllätyksenä, että korvausvaatimusta ei käsitellä ja näin ollen jäädä ilman korvausta.

Huomattavaa on, että mikäli asianomistaja on saanut korvauksen vakuutusyhtiöltä jo ennen pääkäsittelyä. Ei asianomistajalla ole oikeutta vaatia korvausta vastaajalta. Tällöin korvauksen maksanut vakuutusyhtiö on asiassa asianomistajana ja vaatii korvausta omien käytäntöjensä mukaisesti. Asianomistajalla on oikeus vaatia korvausta tällöin vain mahdollisen omavastuun osalta.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta on julkaissut suositukset vahinkokorvauslain säännösten mukaisesti kivusta ja särystä sekä tilapäisestä haitasta maksettavista korvauksien määristä. Julkaisu on julkinen ja se toimii ohjeellisena pohjana korvauksien maksamisen harkinnassa.²⁶

Mikäli rikoksen tekijöitä on useita, korvausvaatimus voidaan jakaa yhteisvastuullisesti tekijöiden kesken (VahL 6:2).

4.6 Asianomistajan kuulustelu

Tämä kappale perustuu omaan pohdintaan kuulustelukäytännöistä. Kun asianomistaja ilmoittaa poliisille epäilystä rikoksesta, asiasta tehdään rikosilmoitus. Sen pohjalta poliisi aloittaa rikoksen esikäsittelyn ja mikäli asiassa on syytä epäillä rikosta poliisi aloittaa esitutkinnan. (PoL 1:1)

Ensimmäinen vaihe esitutkinnan aloittamisen jälkeen on asianomistajan kuulustelu. Kuulustelu voidaan suorittaa kutsumalla asianomistaja poliisilaitokselle kuulusteluun. Toisi-

²⁶ Könkkölä ym. 2017

naan asianomistaja voidaan kuulustella myös puhelimitse. Puhelimitse kuulusteltaessa on monenlaisia haasteita, yksi näistä on oikeusturva.

Kuulustelu aloitetaan yleisimmin rennosti jutustellen. Ensimmäisenä käydään asianomistajan tiedot läpi. Tämän jälkeen kuulusteleva poliisi kertoo asianomistajan oikeuksista ja velvollisuuksista. On tärkeää muistaa, että mikäli ei ymmärrä mitä poliisi kertoo voi aina kysyä.

Oikeuksien ja velvollisuuksien jälkeen asianomistaja saa itse omin sanoin kertoa rikoksen tapahtumakulun. Tässä kohtaa poliisi yleensä vain kuuntelee asianomistajaa ja kirjoittaa itselleen ylös muistiinpanoja.

Kuulustelukertomukseen kirjoitetaan niin tarkasti tapahtumakulku, kuin se vain on mahdollista asianomistajan muistin mukaan. Uhrista saattaa tuntua, että poliisi kysyy aivan merkityksettömiä asioita tapahtumasta, mutta niillä asioilla voi olla rikostutkinnan kannalta merkitystä. Esimerkiksi jos uhri on joutunut raiskauksen kohteeksi; voi poliisi pyytää kertomaan erittäin tarkasti kulkureitin tapahtumapaikalle. Asianomistajan kuulustelua voidaan käyttää hyväksi, kun kuulustellaan rikoksesta epäiltyä.

On hyvin mahdollista, että rikoksesta epäilty kiistää edes olleensa rikoksen tekopaikalla tekohetkenä. Vaikka asianomistajan kuulustelun ja poliisin muun esitutkinnan avulla voitaisiinkin näyttää, että juuri tutkittavana olevasta rikoksesta epäilty olisikin kiistattomasti paikalla ollut. Asianomistajan johdonmukainen ja yksityiskohtainen kertomus tuottaakin parhaimman tuloksen asiassa.

Asianomistajaa sitoo kuulustelussa esitutkintalaissa säädetyt asianomistajan oikeudet ja velvollisuudet.

Esitutkintalain 4 luvun 18§ 2k. mukaan asianomistajalla on oikeus kuulustelun aikana käyttää avustajaa. Avustajaksi voidaan hyväksyä asianajajaliiton hyväksymä asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Mikäli avustaja ei pääse tulemaan kuulusteluun paikalle on hänellä mahdollisuus osallistua kuulusteluun puhelimen välityksellä. Asianomistaja valitsee itsenäisesti itselleen avustajan. Poliisi ei voi suositella avustajia, mutta poliisilta on mahdollisuus saada paikallisten avustajien yhteystiedot.

Esitutkintalain 4 luvun 18§ 2k. mukaan asianomistajalla on oikeus ottaa kuulusteluun mukaan tukihenkilö. Tukihenkilö on vain tukemassa kuulustelussa, mutta ei osallistu kuulusteluun millään muulla tavalla. Tukihenkilön ottaminen mukaan voi auttaa kertomaan vaikeasta kokemuksesta. Mikäli uhri on joutunut seksuaalirikoksen kohteeksi voi tukihenkilön läsnäolo olla hyvinkin tarpeen. Tukihenkilö voi olla siihen koulutuksen saanut henkilö tai uhrin ystävä.

Asianomistajalla on oikeus käyttää kuulustelussa omaa äidinkieltään. Mikäli asianomistajan äidinkieli ei ole suomi tai ruotsi voidaan poliisin toimesta pyytää paikalle tulkki. Tulkin käyttäminen rikosprosessissa ei maksa asianomistajalle mitään. Tärkeintä on, että asia käsitellään asianomistajan ymmärtämällä kielellä. (ETL 4:18)

Oikeudenkäymiskaaren 17luvun 17§ säädetään, mikäli rikoksesta epäilty on asianomistajan puoliso, lapsi, vanhempi, isovanhempi tai sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa on asianomistajalla oikeus kieltäytyä todistamasta häntä vastaan. Tällöin asianomistaja voi kertoa vain ne asiat, jotka eivät saata läheistä syytteen vaaraan.

Asianomistajalla on oikeus esittää rangaistus- ja korvausvaatimus asiassa. Sen sisällöstä on kerrottu laajemmin omassa kappaleessaan.

Kuulustelutilanteessa asianomistajalla sekä kuulustelua suorittavalla poliisilla on oikeus pyytää paikalle kuulustelutodistaja. Usein kuulustelutodistajana toimii toinen poliisi. Kuulustelutodistaja todistaa, että kuulustelu hoidetaan esitutkintalakia noudattaen ja hyvää kuulustelutapoja kunnioittaen. Kuulustelutodistaja on paikalla vain valvomassa kuulustelun kulkua. (ETL 7:11)

Asianomistajalla on oikeus saada tietoa käytettävissä olevista tukipalveluista. Esitutkintaviranomaisen on myös velvollisuus arvioida tilanne kokonaisuudessaan ja onko rikoksen laatu sellainen, että asianomistajalle tukipalveluiden käyttäminen olisi aiheellista. Tukipalveluista laajemmin kerrotaan jäljempänä. (ETL 4:18)

Kuulustelun päätteeksi asianomistajalla on oikeus itse lukien tai hänelle luettuna tarkistaa kuulustelukertomus. Asianomistajalla on oikeus muuttaa kuulustelukertomusta, mikäli havaitsee siinä asia- tai muita virheitä. (ETL 9:2)

Kuulustelussa asianomistajan on puhuttava totta. Väärän tiedon antaminen rikosprosessissa on rangaistava teko. Asianomistajalla on kuitenkin oikeus kieltäytyä puhumasta tapahtumista. (ETL 7:6)

Mikäli asianomistaja ei muista tapahtumaa, siitä on mainittava kuulustelijalle. Kuulustelu voi tuntua hyvinkin jännittävältä tilanteelta. Mikäli asianomistaja sen niin kokee voi omaa oloa helpottaa, kun sanoo sen ääneen.

Kuulustelussa ei ole mikään kiire minnekään ja kuulusteleva poliisi pyrkii parhaalla mahdollisella tavalla auttamaan uhria tilanteessa.

Asianomistajalla on velvollisuus saapua kuulusteltavaksi. Asianomistajan kuulustelulla on suuri merkitys rikoksen selvittämisen kannalta. Asianomistaja saattaa olla ainut, joka on nähnyt tai kokenut rikoksen. Jos uhri peruu asianomistajarikoksen kohdalla rangaistusvaatimuksensa, poliisin on lopetettava asian tutkiminen. Vain yleiseen tärkeään etuun vedoten voi asianomistajarikoksien kohdalla syyttäjää haluta, että asia tutkitaan. (ETL 6:1)

Mikäli kuulustelun jälkeen asianomistajalle tulee jotain asioita mieleen, voi pyytää, että kuulustellaan uudelleen tai hänen kertomukseensa lisätään asioita.

On hyvä muistaa, että poliisille on tärkeää kertoa kaikki mitä asiasta tietää. Poliisi yrittää asianomistajaa auttaa. Mikäli asianomistajaa on painostettu tai vaadittu muuttamaan tarinaansa, on hyvä siitä kertoa poliisille. Jos asian käsitteleminen pelottaa tai asianomistaja pelkää joutuvansa hankaluuksiin sen jälkeen, kun on kuulustelussa ollut, on asianomistajalle mahdollista tarjota erilaisia suojelutoimia. Poliisi ei pysty asianomistajaa auttamaan parhaalla mahdollisella tavalla, jos poliisi ei asiasta tiedä.

Suojelutoimia varten on varattu siihen tarkoitettu kaavake, joka täytetään kuulustelun yhteydessä, mikäli asianomistaja tuntee pelkoa rikoksesta epäillyn tai muun ihmisen takia.

5 SYYTEHARKINTA

Poliisin saadessa esitutkinnan valmiiksi, siirtyy se syyttäjävirstoon syyttäjälle syyteharkintaa varten (ETL 10:2). Laadukkaasti tehty esitutkinta on suurin työkalu syyttäjälle. Syyttäjä voi pyytää lisätutkintaa. Syyttäjä ei ole sidottu esitutkintaviranomaisen rikosnimikkeeseen.

Syyteharkinnassa syyttäjä punnitsee rikoksen mahdollisuutta todistusaineiston, kuulustelukertomuksien sekä mahdollisten lausuntojen perusteella. Vaikka poliisi olisikin tehnyt laadukasta esitutkintaa asiassa, saattaa syyttäjä kuitenkin tehdä asiassa syyttämättä jättämispäätöksen. Mikä tarkoittaa, että rikoksesta epäilty saa asiassa vapauttavan päätöksen ja asian käsittely päätetään.

Asianomistajalla on oikeus käyttää toissijaista syytteen nosto-oikeutta. Mikä tarkoittaa, että asianomistaja toimii asiassa itse syyttäjänä. Asianomistajan on ilmoitettava käräjäoikeuteen 30 päivän kuluessa asian ratkaisusta, mikäli aikoo käyttää toissijaista syytteenosto-oikeuttaan. (ROL 1:14-15)

Poliisi esitutkinnan aloittamiskynnys ylittyy, jos asiassa on *syytä epäillä rikosta* (ETL 3:3§). Syyteharkinnassa syyttäjä arvioi *todennäköiset syyt epäillä-* näkökulmasta (ROL 1:6§) ja tuomioistuin arvioi rikosta niin, että *syylisyydestä ei jää varteenotettavaa epäilyä*²⁷. Mikäli syyteharkinnassa ei voida todennäköisillä syillä epäillä rikosta, on syyttäjän ratkaistava syyteharkinnassa asia vastaajan eduksi.

²⁷ Rintala, 2017 s.11

6 TUOMIOISTUIN

Tuomioistuin on kolmiportainen. Rikosjutut laitetaan vireille alioikeudessa, jota kutsutaan käräjäoikeudeksi. Käräjäoikeuden päätökseen haetaan muutosta hovioikeudesta. Ylimpänä oikeusasteena toimii korkein oikeus. Jotta asia käsitellään korkeimmassa oikeudessa, on sen kuitenkin annettava valituslupa.²⁸

Tuomioistuimia sitoo ainoastaan voimassa olevat lait ja se on riippumaton muista ratkaisuista ja tahoista. Rikos- ja riita-asioita käsitellään käräjäoikeudessa. Valitukset/kantelut viranomaisten tekemistä päätöksistä/toimista osoitetaan hallinto-oikeuteen.

Korkein oikeus antaa ennakkopäätöksiä, joilla on tarkoitus ohjata alempia oikeusasteita. Päätöksiä ei kuitenkaan ole tarkoitettu lain veroisiksi säädöksiksi.²⁹

Syyttäjän saatua syyteharkinta valmiiksi hän tekee syytehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan (ETL 5:1). Asiankäsittely paikkakunta määritellään rikoksenteko paikkakunnan mukaisesti. Käräjäoikeus toimittaa asianosaisille kutsun saapua asian käsittelyyn (ROL 4:1§)

Mikäli vastaajalla on muitakin rikoksia, vaikka niissä olisi eri asianomistajia, voidaan ne käsitellä yhdessä istunnossa, mikäli niiden käsittelyä ei pidetä soveliaampana erikseen (ROL 5:18).

Asiankäsittelypäivänä asianomistaja saapuu asiankäsittelyyn määritettyyn käräjäoikeuteen. Paikalle on suotavaa saapua ajoissa. Käräjäoikeuteen saapuessa on hyvä ottaa vain tarpeellinen omaisuus mukaan turvatarkastuksen joutuisuuden vuoksi. Käräjäoikeudessa on useita saleja, joissa asioita käsitellään. Salit ovat numeroituja. Asiaosaisille lähetyssä kutsusta selviää, missä salissa asia käsitellään. Mikäli kutsua ei ole mukana, voi salin tarkistaa vielä käräjäoikeudessa.

Tämä kappale kertoo istunnon käsittelystä käytännössä. Kappaleessa on kerrottu oma kokemukseni istunnon kulusta. Istunnon alkaessa saliin kutsutaan kuulutuksella. Kuulutuk-

²⁸ Virolainen ja Pölönen, 2003 s. 17

²⁹ Jokela, 2016, s.196

sessä ilmoitetaan ensin syyttäjää, jonka jälkeen vastaajan nimi. Tästä syystä on tärkeää, että istuntoon tulevat tietävät vastaajan nimen.

Käsittelyn aluksi tuomioistuimen puheenjohtaja tarkistaa läsnäolijat ja osoittaa istumapaikat salissa. Asianomistaja ja vastaaja avustajineen jäävät saliin istunnon ajaksi. Mikäli asiankäsittelyyn on pyydetty todistajia, saavat he olla paikalla vain todistamisensa aikana. Todistajat siirtyvät salin ulkopuolelle odottamaan. Mikäli käsittelyä ei ole haettu salassa pidettäväksi, voi istuntoon tulla yleisöä seuraamaan istuntoa. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi opiskelijat tai jutun tutkinut poliisi. Yleisö ei osallistu millään tavoin asian käsittelyyn.

Suullisessa käsittelyssä asianomistaja ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa, tai esittää muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti (ROL 6:6). Asianomistaja saa kuitenkin tukeutua itse tekemiin muistiinpanoihinsa (ROL 6:6).

Jokaisessa suullisessa istunnossa noudetaan samaa käsittelyjärjestystä. Käsittely alkaa syyttäjän ja asianomistajan vaatimuksien esittämisenä sekä niiden perusteet kerrotaan lyhyesti. Tämän jälkeen vastaaja esittää lyhyesti oman kantansa vaatimukseen. Asianomistajan ja syyttäjän on perusteltava oma kantansa perusteellisesti. Käsittely jatkuu vastaajan lausunnolla asianomistajan ja syyttäjän perusteluihin. Tässä vaiheessa otetaan asiaan todistelu. Todistelua voi olla henkilötodistelu, kirjalliset todisteet, datapohjainen todistelu tai asiantuntijalausunnat. Todisteluna käytetään myös esitutkinnan aikana esitutkintapöytäkirjaan kuuluvaa valokuvaliitettä, josta selviää rikoksen kulku valokuvin. Käsittelyn lopuksi kuullaan syyttäjän ja asianosaisten loppulausunnot. Loppulausunnossa syyttäjä antaa lausuntonsa vastaajan syyllisyydestä, sekä rikoksen seuraamuksesta. Vastaaja osapuoli lausuu omassa loppulausunnossaan syyttömyyttä tukevia asioita, sekä lausuu oman näkemyksensä kokonaisuudesta. (ROL 6:7)

6.1 Tuomion täytäntöönpano

Kun asian käsittely on saatu päätökseen, tuomioistuin antaa ratkaisun istunnon päätteeksi. Toisinaan tuomioistuin voi antaa ratkaisunsa laajoissa ja vaikeissa jutuissa ilmoittamaan päivänä. Tuomio on tällöin saatavana kirjallisena käräjäoikeuden kansliasta. (ROL 13:12) Tuomiolauselmassa kerrotaan rangaistus perusteluineen. Tuomiolauselmassa käy myös

ilmi, mikäli syyte on hylätty. Tuomiosta on luettavissa myös asianosaisille tuomitut korvaukset. (ROL 11:6)

Tuomiolauselman jälkeen asiasta on mahdollisuus valittaa hovioikeuteen. Valitukseen on oikeutettu ratkaisuun tyytymätön syyttäjä tai asianosainen.³⁰

Mikäli tuomioistuimien määrää ehdotonta vankeutta vastaajalle, odottaa hän rangaistusta useimmiten vapaalla ollessaan. Tällöin rikosseuraamuslaitos ilmoittaa vastaajalle postitse, milloin vastaajan on tultava arviointihaastatteluun. Mikäli vastaaja ei noudata kutsua, voidaan henkilö etsintäkuuluttaa.³¹

6.2 Sovittelu

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) määrittelee asianomistajan ja rikoksesta epäillyn mahdollisuudesta käyttää rikosasiassa sovittelua. Sovittelu on maksutonta. Asianomistaja ja rikoksesta epäilty tapaavat toisensa henkilökohtaisesti ja luottamuksellisesti puolueettoman ja koulutetun sovittelijan kanssa.

Päämääränä sovittelussa on, että tapahtunut rikos sovitetaan omatoimisesti. Tilaisuudessa keskustellaan ja yritetään päästä yhteisymmärrykseen myös rikoksen takia aiheutuneista vahingoista ja niiden korvaamisesta. Lähtökohtana sovittelulle on, että molemmat osapuolet suostuvat asian käsittelemiseen sovittelumenettelyssä.

Sovitteluun soveltuu useimmat rikokset. Aloitteen sovitteluun voi tehdä rikoksesta epäilty, rikoksen uhri, poliisi, syyttäjä tai jokin muu viranomainen. Lähtökohtana on, että molemmat osapuolet suostuvat sovitteluun. Sovittelua suunniteltaessa, tulee arvioida rikoksen kokonaisuus, rikoksen tekijän ja uhrin välinen suhde, sekä sovittelun tulee olla uhrin edun mukaista.³²

³⁰ Oikeusministeriö, 2019

³¹ Rikosseuraamuslaitos, 2019

³² THL, 2019

Turun sovittelutoimistossa tutustumiskäynnin luennolla ilmeni, että sovittelu soveltuu erityään hyvin nuorten tekemien rikosten sovittamisessa. Kun nuori saa keskustella asiasta sovittelussa, se usein helpottaa ja toimii ennalta ehkäisevänä toimenpiteenä. Näin ollen myös sovitteluun mennyt rikos saattaa jäädä nuoren ainoaksi.

Jotta sovittelu onnistuu, on merkityksellistä, että rikoksesta epäilty tunnustaa teonkuvauksen kokonaisuudessaan ja asia on riidaton eikä asia kaipa todistelua. Todistajien osallistuminen sovitteluun ei ole mahdollista.

Asian käsitteleminen sovittelussa ei kuitenkaan estä asian käsittelyä tuomioistuimessa. Kuitenkin se, että asia on sovittelu, otetaan usein huomioon tuomion mittaamisessa käräjäoikeudessa. Rikoslaki 6 luvun 6§ mukaan mikäli tekijän ja asianomistajan välille on saavutettu sovinto, voidaan sovittelua käyttää lieventämisperusteena tuomiota mitattaessa.

Vaikka rikoksesta epäilty sekä asianomistaja molemmat suostuvat sovitteluun ja asia siirretään sinne, on kuitenkin sovittelijan tehtävä keskeyttää viivytystä sovittelu, mikäli osapuoli haluaa perua suostumuksensa. Suostumus voidaan peruuttaa missä kohtaa tahansa. (Sovittelulaki 3:19)

Asianomistajarikoksessa onnistunut sovittelu johtaa siihen, että asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksestaan. Tämän jälkeen syyttäjä tekee asiassa syyttämättäjättämispäätöksen ja syyte raukeaa.³³

6.3 Kirjallinen menettely

Tämä kappale perustuu lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Rikos voidaan käsitellä ilman, että asiasta järjestetään suullista pääkäsittelyä. Tämä tarkoittaa asian käsittelyä kirjallisessa menettelyssä. Kirjallisessa menettelyssä asianosaiset eivät saavu tuomioistuimen eteen asiaa käsittelemään, vaan tuomioistuin antaa tuomionsa asiassa perustuen esitutkinta-aineistoon sekä kuulustelukertomuksiin.

³³ THL,2016

Jotta asia voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä, on rikoksesta epäillyn oltava täysi-ikäinen, hänen on tunnustettava teonkuvaus kokonaisuudessaan, sekä nimenomaisella ilmoituksella suostuttava asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä. Ehtona myös on, että rikoksesta epäilty ja asianomistaja suostuvat asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä.

Asianomistajalta kysytään rangaistus- ja korvausvaatimuksista ennen kuin rikoksesta epäilty saa haastekirjeen.

Kirjallista menettelyä pohtiessa on arvioitava rikoksen olosuhteet kokonaisuudessaan. Suullisen käsittelyn järjestäminen olisi arvioinnin pohjalta tarpeetonta. (ROL 5a:1)

Kirjallisessa menettelyssä voidaan käsitellä rikoksia, joista säädetty rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Kirjallisessa menettelyssä ei voida tuomita rangaistukseksi vankeutta enempää kuin yhdeksän kuukautta.(ROL 5a:1)

Asian siirtyessä kirjalliseen menettelyyn pyytää käräjäoikeus rikoksesta epäilyltä lausumaa kirjallisesti. Käräjäoikeus voi erityisestä syystä kehottaa asianomistajaa antamaan kirjallisen lausuman asiassa. Tällöin käräjäoikeus määrittelee pyynnössään sen, mistä asianomistajan on lausunto annettava. Asianomistajan ei kuitenkaan oma-aloitteisesti tarvitse lausuntoa antaa.

Opinnäytetyön rangaistus- ja korvausvaatimus kappaleen yhteydessä on mainittu, mikäli asianomistaja haluaa ilmoittaa korvausvaatimuksensa vasta tuomioistuimessa, ja vastaaja jättää saapumatta paikalle, siirtyy asianomistajan korvausvaatimus yksityisoikeudelliseksi riita-asiaksi. Sama kaava on kirjallisen menettelyn aikana. Asianosaisten suostuessa asiassa kirjalliseen menettelyyn tulee asianomistajan esitutkinnan aikana toimittaa korvausvaatimuksensa perusteluineen. Mikäli asia käsitellään kirjallisessa menettelyssä ja vaatimusta ei ole esitetty, siirtyy korvausvaatimus yksityisoikeudelliseksi riita-asiaksi.

7 RIKOKSEN UHRIN TUKIPALVELUT

Asianosaisella on oikeus saada tukea eri tavoin ja useita henkilöitä toimii rikosprosessissa asianomistajan tukena. Henkilön joutuessa rikoksen uhriksi, sekä tavatessa ensimmäistä kertaa poliisin asiaan liittyen, tulisi hänelle tarjota mahdollisuus tukeen. Ensiartion kohdassa rikospaikalla uhrin, ei partiolle tule useinkaan mieleen tarjota tukipalveluita.³⁴

Harjoittelun aikana huomasin usein, että rikoksen kokeminen on subjektiivinen käsitys. Se oli otettava työssä huomioon. Ymmärsin usein, että kansalainen saattaa olla ensimmäistä kertaa poliisin kanssa tekemisissä ja pelkästään poliisin tapaaminen saattaa ihmiselle olla jännittävä kokemus. Oli vaikeaa ennustaa, miten ihminen kokee rikoksen uhriksi joutumisen. Ihminen saattaa päällepäin näyttää hyvinkin rauhalliselta sekä asialliselta tilanteessa, mutta myöhemmin saattaa traumatisoitua. Toiselle polkupyörän menettäminen rikoksen takia saattaa olla niin kuormittavaa, että päivittäisistä toiminnoista ilman tukea voi tulla jopa mahdotonta. Toiselle taas koskemattomuuden loukkaus ei aiheuta suuriakaan tunteita tai muutoksia elämään.

Harjoittelussa tekemiini havaintoihin perustuen, poliisin tehtävä uhrin kohtaamisessa on haastavaa. Poliisin tulisi tehdä paikalla laadukasta esitutkintaa sekä ottaa paljon asioita huomioon. Tällöin helposti unohtuu tuen tarjoaminen, ja useinkaan itse uhri ei sitä osaa tilanteessa pyytää. Uhrilla on mahdollista saada heti rikoksen tapahduttua itselleen apua.

Esitutkintalaki 4 luvun 17§ säätelee asianomistajan oikeuksista. Pykälän 6. kohdassa veloitetaan kertomaan asianomistajalle käytössä olevista tukitoimista. Joka siis velvoittaa ensiartion toiminnasta alkaen.

Tunnetuin uhrin tukipalveluita tuottava taho on Oikeusministeriön tukema Rikosuhripäivystys. Rikosuhripäivystyksestä saa käytännön neuvoja, henkistä tukea ja rikosuhripäivystyksestä on mahdollisuus saada rikosprosessiin asianomistajalle tukihenkilö. Rikos-

³⁴ Rantaeskola, 2019 s. 145

uhripäivystyksen tavoitteena on edistää uhrin asemaa sekä neuvoa kaikessa rikosprosessiin liittyvässä.³⁵

Tukihenkilöt ovat koulutuksen saaneita ammattilaisia. Tukihenkilön mukana kulkeminen auttaa uhria koko rikosprosessin ajan. Kuulusteluissa tukihenkilön läsnäolo voi rauhoittaa ja rikoksen läpikäyminen kuulustelussa voi näin tuntua helpommalta.

Rikosuhripäivystyksen henkilöt ovat vaitiolovelvollisia ja palveluiden käyttäminen on maksutonta uhrille, puhelinmaksuja lukuun ottamatta.³⁶

Harjoittelussa opittuun tietoon perustuen, asianomistajalla on mahdollisuus heti rikoksen tapahtuman hetkellä saada apua myös seurakunnalta. Paikalle voidaan pyytää pappi, jolle puhuminen heti tapahtuman jälkeen saattaa helpottaa asian käsittelyä sekä traumasta toipumista. Avun piiriin hakeutuminen heti tapahtuman jälkeen on erittäin tärkeää, varsinkin vakavien rikoksien kohdalla. Tapahtuman jälkeen olisi hyvä myös pohtia, olisiko aiheellista mennä lääkärintarkastukseen. Hoitohenkilökunnalta ja poliisilta on mahdollisuus saada yhteystiedot erilaisiin auttaviin tahoihin.

³⁵ Rikosuhripäivystys

³⁶ Rikosuhripäivystys

8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN JA ARVIOINTI

8.1 Suunnittelu

Opinnäytetyön produkti oli koko opinnäytetyön pohja. Lähdin hahmottelemaan esitutkinnan peruskäsitteiden kautta tuotetta. Tein itselleni ajatuskarttaa siitä, mitkä ovat keskeiset asiat. Suunnitelmassa otettiin huomioon, että tuotetta on helppo käyttää.

Mielestäni ennen kuulusteluun tulemista asianomistajan olisi hyvä tietää, onko poliisilla tutkittavana oleva rikos asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos. Asianomistaja voi tällöin opinnäytetyö produktion avulla henkisesti valmistautua rikosprosessin kulkuun. Tämä mahdollistaisi myös poliisin ajan säästämisen. Kansalainen, joka ei ymmärrä rikosprosessia mieltää, että poliisi on syyllinen prosessin mahdolliseen pitkittymiseen.

Produktin suunnittelussa pohdin, olisiko tuotetta järkevää julkaista eri kielillä. Kuitenkin koin, että suomenkielisen tuotteen avulla tulkin on helppo kääntää prosessi asianomistajan äidinkielelle. Suomalainen yhteiskunta globalisoituu, jolloin yhä enemmän myös poliisin asiakkaina on ulkomaalaisia, joiden äidinkieli on muu kuin suomi.

Yksinkertainen, helposti ymmärrettävä ja myös poliisille suunnattu työkalu on suunnittelu-
ni visio.

Rikosprosessin aikana asianomistaja törmää termeihin, joiden tarkoitusta on vaikea ymmärtää. Mikäli asianomistajalle ei termistöä avata ymmärrettävästi on vaarana, että asianomistajan oikeusturva vaarantuu. Mahdollista on myös suuret erot valtakunnallisesti. Poliisilaitoksissa saattaa olla eroja, miten asianomistajaa perehdytetään esitutkintaan. Tähän vaikuttaa merkittävästi tutkijan oma motivaatio. Tutkija voi joutua toimimaan painavan työtaakan alla, jolloin esitutkinta suoritetaan nopealla aikataululla. Tällöin asianomistajan perehdyttäminen rikosprosessiin saattaa helposti jäädä.

Tarkoituksena oli kirjoittaa itselleni produktion ympärille tietoa opinnäytetyössäni. Raporttiosuutta voin käyttää yhtenevästi produktiossani.

Haluan tuoda opinnäytetyössäni esille sen, että prosessin kesto ei aina ole poliisista kiinni. Liian usein kuulee, että poliisilla asian toimittaminen kestää. On otettava huomioon, että

poliisi saattaa saada hyvinkin nopeasti esitutkinnan valmiiksi, mutta eri tahot esitutkinnan ympärillä saattavat venyttää prosessia. Esitutkinnan aikana jo pelkästään lääkärinlausunnon saaminen voi kestää viikkoja. Ilman lääkärinlausuntoa ei aina edes voida lähteä kuulustelemaan epäiltyä.

8.2 Toteutus

Toteutuksessa lähdin suunnitelman mukaisesti hahmottamaan yhdelle paperille käsitteet, jotka rikosprosessissa ovat keskeisessä asemassa. Vaikka produktion olin suunnitellut luonnoksena paperille omasta mielestäni hyvinkin selkeästi, oli luonnoksesta työksi toteuttaminen haastavin osuus. Produktin tarkoituksena on toimia apuvälineenä esitutkinnan aloittamisen kynnyksellä asianomistajalle. Tuote on tarkoitettu asianomistajalle itsenäisesti ymmärrettäväksi.

Produkti olisi jokaisen poliisin käytettävissä sähköisenä, ja poliisi voi sen helposti tulostaa tarpeen vaatiessa. Kuitenkin tuotetta on mainostettava, jotta poliisit osaavat ottaa sen osaksi omaa työtään helpottavaksi työkaluksi.

Aiheesta oli helppo löytää kirjallisuutta. Opinnäytetyöni kannalta merkittäväksi osoittautunut teos löytyikin verkkojulkaisuna. Halusin löytää kirjallisuutta, joka pohjautuu näkökulmaan, koska sillä tavoin ruokin myös omaa näkökulmaani asiaan.

Kirjoittamistyöni toteutui useassa osassa, ja minun oli helpompi ottaa välillä hengähdystaukoja työstäni.

Koska tavoitteena on yksinkertaistettu malli rikosprosessista, oli sitä noudatettava koko toteutuksen aikana. Tällä tavoin piirsin kirjoittamisen rinnalla itselleni produktin hahmotelmaa. Pyrkimyksenäni on pysyä opinnäytetyön ja produktin kanssa rinnakkain. Haluan, että opinnäytetyöni olisi produktin opas.

Kirjoitin itselleni muistikirjaa, siitä miten haluan työssäni edetä. Keskustelin lähipiirini kanssa aiheesta, jolloin sain heiltä vinkkejä millaisia asioita, produktini on hyvä lisätä. Koska olen itse suorittanut esitutkintaa ja prosessista tietämättömyys perustuu ainoastaan kokemukseeni, oli hyvä keskustella asioista ihmisten kanssa, jotka eivät rehellisesti prosessia ymmärrä. Keräsin itselleni muistiin asioita, joita he miettivät.

8.3 Arviointi ja omaa pohdintaa

Kokonaisuudessaan työ antoi minulle erittäin paljon. Kun mietin tulevaa virkauraani, olen jokaisessa työvuorossa käsittelemäni aiheiden kanssa tekemisissä. Koen, että koko rikosprosessi on kaiken pohja. Mikäli poliisi ei ymmärrä prosessia, ei sitä ymmärrä kansalainenkaan. Poliisin on huolehdittava asianomistajan oikeusturvan toteutumisesta. Mikäli esitutkinnan ensimmäisen lenkin aikana oikeusturva alkaa ontua on sitä erittäin vaikea myöhemmin korjata. Tästä syystä esitutkintaviranomaisen onkin pidettävä huolta koko prosessin turvaamisesta alusta alkaen.

Opinnäytetöihin liittyvän kirjallisuuden lukeminen auttoi minua kokoamaan työni ja kirjoittamaan oikeista asioista. Tämä on ensimmäinen opinnäytetyöni ja ennen sen aloittamista minua kauhistutti koko työn tekeminen. Nyt kun olen saanut elää opinnäytetyön tekemisen aikaa, olen innoissani kaikesta siitä opista jota olen saanut. Vaikka työni onkin hyvin yksinkertainen halusin sen tehdä myös itselleni. Työssä havaitsin, että opintoni Poliisiammattikorkeakoulussa nitoutui yhteen. Elokuussa 2017 aloittaessani opinnot muistan orientaatiojaksolla opettajan sanoneen: *”Huomaatte miten opinnot kulkevat käsikädessä ja luovat kokonaisuuden!”*

Opiskeluni aikana muistin tuon lauseen, vaikka opintoihin liittyvän kaaoksen keskellä sitä olikin vaikea ymmärtää. Nyt kun pystyy myös tämän työn varjolla katsomaan opintoja kokonaisuutena, olen tämän opettajan kanssa täysin samaa mieltä. Tämän opinnäytetyön ansiosta sain kirjoitettua kaiken sen opin paperille ja muistiin itselleni.

Poliisilaki velvoittaa poliisia suorittamaan esitutkintaa, mikäli asiassa on syytä epäillä rikosta (ETL 2:1). Koen myös, että poliisilain säätämisen velvoitteen ehto on, että esitutkinnan tekijä ymmärtää miten laadukasta esitutkintaa tehdään. Esitutkinnan pohja on usein asianomistaja. On kuitenkin huomattava, että rikoslaissa on säädetty myös rikoksia, joissa ei ole asianomistajia. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää rikoslain 50 luvun mukaisia huumausainerikoksia. Niissäkin kuljetaan samalla tavalla rikosprosessin läpi, ja huumausainerikoksia voidaan käsitellä asianomistajarikostenkin tavoin kirjallisessa menettelyssä.

Omalle työlle on vaikeaa antaa arvosanaa. Mielestäni olen keskittynyt keskeisiin asioihin asianomistajan kohdalla esitutkinnassa. Olen avannut termistöä opinnäytetyössäni, ja pysynyt vain keskeisten asioiden ympärillä. Olen nauttinut työn kirjoittamisesta ja oma op-

piminen on ollut huomattavaa. Arvosanaksi työlleni antaisin 3. Opinnäytetyö on yksinkertaisesta aiheesta, josta on helppo saada tietoa. Useassa kohdassa kyse oli tiivistelmän tekemisestä enemmänkin kuin kehitystyön kirjoittamisesta. Hyvää kuitenkin on se, että olen saanut koottua tärkeimmät asiat ja kulkenut prosessin läpi kronologisesti. Sain aikaan produktin, johon itse olen tyytyväinen ja haluan sitä käyttää jatkossa omalla työurallani.

Mielestäni produktin lopputuloksen avulla on helppo ymmärtää rikosprosessin eteneminen. Rikosprosessin kulku olisi jokaisen kansalaisen hyvä ymmärtää jo yleissivistyksen ja omien etujen kannalta. Tästä syystä produktini sisältö sopisi mielestäni koulutettavaksi esimerkiksi kouluissa ja oppilaitoksissa.

LÄHTEET

HE 78/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 21 luvun 16 §:n muuttamisesta

Honkatukia Päivi 2011: Uhrin rikosprosessissa -Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Helsinki. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimus 252. Hakapaino Oy.

Luettavissa:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152425/252_Honkatukia_2011.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Luettu 11.11.2019

Jokela Antti 2016: Oikeudenkäynnin perusteet, perusteet ja instituutiot, Oikeuden-käynti I, Alma Talent, 3. uudistettu painos

luettavissa:

[https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/GACBIXIUG#kohta:OIKEUDENK\(\(c4\)YNNIN\(\(20\)PERUSTEET\(\(20\)PERIAATTEET\(\(20\)JA\(\(20\)INSTITUUTIOT\(\(20\)/piste:b0](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/GACBIXIUG#kohta:OIKEUDENK((c4)YNNIN((20)PERUSTEET((20)PERIAATTEET((20)JA((20)INSTITUUTIOT((20)/piste:b0)

Luettu 3.10.2019

Jokela Antti 2018: Rikosprosessioikeus, Turku, Alma Talent, luettavissa:

<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/JABBJXCTCF#kohta:i>

Luettu 3.10.2019

Koivukangas Jaana 2018: Käytännön oikeusopas väkivaltarikoksen uhreille. Rikosuhripäivystys. Oikeusministeriö.

Könkkölä Mikko & Lindgren Helena & Peltola Aija & Savolainen Riitta & Kaivola Juhani Vihermäa Kyösti & Konttinen-Di Nardo Essi 2017: Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia, vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä. Helsinki. ISBN

Liukkonen Sami 2018: Omaisuusrikoksen uhri voi tuntea myös pelkoa. Riku- Rikosuhripäivytys lehti. Helsinki. Oikeusministeriö

Luettavissa: https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/1977__RIKU_1_18.pdf

Luettu 2.1.2020

Nevala, Janne 2018: Asianomistajan syyteoikeus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaajana. Itä-Suomen Yliopisto. Prosessioikeus. OTM-Tutkielma

Luettavissa:

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180328/urn_nbn_fi_uef-20180328.pdf

Luettu 3.10.2019

Oikeusministeriö 2019: Näin tuomiosta valitetaan

Luettavissa: <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa.html>

Luettu 2.1.2020

Rantaeskola Satu 2014: Esitutkintalaki- kommentaari. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu

Luettavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86666/Oppikirjoja21esitutkintalaki_WEB.pdf?df?=

Luettu 15.10.2019

Rantaeskola Satu 2019: Rikos ja rikosprosessi. Tampere. Warelia

Rikosprosessioikeuden luento. 2018. Poliisiammattikorkeakoulu

Rikosseuraamuslaitos 2019: Vankeusrangaistuksen aloitus

Luettavissa:

<https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistuksenaloitus.html>

Luettu 5.12.2019

Rikosuhripäivystys: Kenelle palvelut on tarkoitettu.

Luettavissa: <https://www.riku.fi/palvelut/>

Luettu 2.1.2020

Rikosuhripäivystys 2019: Ohjeita raiskauksen uhrille. Oikeusministeriön oppaita

Luettavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/ohjeet-raiskauksen-uhrille/>

Luettu 12.12.2019

Rikosuhripäivytys 2019: Rikoksen uhri rikosprosessissa. Oikeusministeriön oppaita.

Luettavissa: https://www.riku.fi/content/uploads/2019/09/rikosprosessi_suomi.pdf

Luettu 12.12.2019

Rintala Jarmo 2017: Ilmoituskynnys, syytekynnys, tuomitsemiskynnys. Poliisiammattikorkeakoulu. Luettavissa: [https://www.ym.fi > download > noname](https://www.ym.fi/download/noname)

Luettu 12.12.2019

Ruuskanen, Elina & Sarimo, Mervi 2018: Uhri rikosprosessissa- ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrin tarpeiden huomioon ottamiseksi. Helsinki. Oikeusministeriö

Luettavissa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161128/OMML_44_2018_Uhri_rikosprosessissa.pdf

Luettu 12.12.2019

Tekninen tutkinta. 2018. Poliisiammattikorkeakoulu. Kurssi.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019: Mitä sovittelu tarkoittaa

Luettavissa:

<https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/mita-sovittelu-tarkoittaa>

Luettu 13.12.2019

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019: Sovittelun merkitys oikeusprosessissa

Luettavissa:<https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/lait-ja-oikeudet/sovittelun-merkitys-oikeusprosessissa>

Luettu 13.12.2019

Virolainen Jyrki & Pölönen Pasi 2003: Rikosprosessin perusteet, Talentum

luettavissa:

<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.polamk.idm.oclc.org/teos/JABBJXCTCF#kohta:i>

Luettu 12.12.2019

Yksityisoikeus- luento. 2018. Poliisiammattikorkeakoulu

KÄYTÄNNÖN OHJE ASIANOMISTAJALLE RIKOSPROSESSISSA

Jenni Väänänen

01/2020

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 TOIMINTA ERI RIKOSTYYPEISSÄ	3
2.1 Omaisuusrikos	3
2.2 Väkivaltarikos	4
2.3 Seksuaalirikos.....	4
3 KUULUSTELUUN SAAPUMINEN JA KUULUSTELU	5
3.1 Käytännön neuvoja kuulusteluun	5
3.2 Tukipalvelut.....	6
4 SANASTO.....	7

1 JOHDANTO

Tämä toimintaohje perustuu Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön: Uhrina rikosprosessissa. Toimintaohje asianomistajalle rikosprosessissa.

Toimintaohjeen avulla asianomistaja on rikosprosessin kulusta selvillä ja näin ollen hänen on helpompi varautua tulevaan esitutkintaan. Toimintaohjeen tavoitteena on myös tukea poliisin tekemää esitutkintaa. Tämä ohje pyritään antamaan rikoksen uhrille heti prosessin alussa joko sähköisenä tai paperiversiona.

Yleisesti rikosprosessi etenee seuraavasti:

1. Ilmoitus (kansalainen)
 - Puhelimitse 112
 - Sähköisesti: Poliisi.fi/rikosilmoitus
 - Käymällä poliisilaitoksella
2. Tutkinta (poliisi)
 - Esitutinnan käynnistyminen poliisipartion toimesta
 - Esitutinnan käynnistyminen tutkintaryhmän toimesta
 - Mahdollinen tekninen tutkinta ja dokumenttien kerääminen
 - Kuulustelut
 - Asianomistaja
 - Rikoksesta epäilty
 - Mahdolliset todistajat
3. Esitutkintapöytäkirja syyttäjälle syyteharkintaa varten (poliisi)
 - Syyttäjä nostaa syytteen
 - Asia etenee käräjäoikeuteen
 - Syyttäjä pyytää lisäselvitystä poliisilta
 - Tutkintaryhmä jatkaa asian selvittämistä
 - Syyttäjä tekee syyttämättäjäättämisspätöksen
 - Syyttäjä ei nosta syytettä
4. Oikeudenkäynti (käräjäoikeus)
 - Suullinen käsittely
 - Tuomio
 - Syyte hylätään
 - Kirjallinen menettely
 - Tuomio
 - Syyte hylätään
 - Sovittelu
 - Rikoksen sovittaminen
 - Voidaan käsitellä myös käräjäoikeudessa
 - Ei poista rangaistusta, mutta voi lieventää

2 TOIMINTA ERI RIKOSTYYPEISSÄ

2.1 Omaisuusrikos

esim. vahingonteko

- Hinta-arvio vahingosta
 - Ajoneuvojen kohdalla: merkkiliikkeet/korjaamot
 - Irtainomaisuus: jälleenmyyjät/korjausliikkeet
- Valokuvaa vahinko
- Älä tee omaisuudelle mitään ennen kuin poliisi on antanut ohjeita
- Ilmoita vakuutusyhtiölle
- Mahdolliset todistajat tapahtuneelle, yhteystietoineen
- Tarkka tapahtumapaikka ja aika
- Onko alueella videovalvontaa/vartiointia?
- Onko mahdollinen tekijä tiedossa?

esim. varkaus, luvaton käyttöönotto

- Anastetun omaisuuden hinta-arvio
 - Ajoneuvojen kohdalla: merkkiliikkeet/korjaamot
 - Irtain omaisuus: jälleenmyyjät/korjaamot
- Selvitä sarjanumero, yksilöintitunnus, erityistuntomerkit
- Oliko anastettu omaisuus lukittuna anastus hetkellä?
- Mahdolliset todistajat tapahtuneelle, yhteystietoineen
- Onko alueella videovalvontaa/vartiointia?
- Tarkka tapahtumapaikka ja aika
- Mahdollisimman tuore kuva anastetusta omaisuudesta
- Rekisteröintitiedot
- Ajoneuvon sisällä oleva omaisuus eriteltynä, esim. työkalut
- Onko mahdollinen tekijä tiedossa?

2.2 Väkivaltarikos

esim. pahoinpitely

- Lääkärissä käynti, omakustanteisesti
 - Kunnallinen (terveysasema, sairaalan päivystys)
 - Yksityinen (esim. terveystalo, mehiläinen, pihlajalinna)
 - Poliisi pyytää lääkärinlausunnon esitutinnan aikana
- Vammojen valokuvaus
- Tositteiden ja kuittien hankinta
- Jos omaisuutta vahingoittunut, hinta- ja korjausarvio
 - Vahingoittuneen omaisuuden valokuvaus
- Mahdolliset todistajat tapahtuneelle, yhteystietoineen
- Onko alueella videovalvontaa/vartiointia?
- Onko mahdollinen tekijä tiedossa?

2.3 Seksuaalirikos

esim. seksuaalinen ahdistelu, raiskaus

- Fyysisen koskemattomuuden loukkaus

- Älä peseydy tapahtuman jälkeen
- Kirjoita tapahtuma itsellesi
- Lääkärissä käynti (omakustanteisesti)
 - Kunnallinen (terveysasema, sairaalan päivystys)
 - Yksityinen (terveystalo, mehiläinen, pihlajalinna)
 - Poliisi pyytää lääkärinlausunnon esitutinnan aikana
- Älä pese tapahtuman aikana päällä olevia vaatteita
- Onko mahdollinen tekijä tiedossa?
- Mahdollisten vammojen valokuvaus
- Jos omaisuutta vahingoittunut, hinta- ja korjausarvio
 - Vahingoittuneen omaisuuden valokuvaus
- Onko alueella videovalvontaa/vartiointia?
- Tekijän tuntomerkit tai erityispiirteet

- Henkisen koskemattomuuden loukkaus (esim. seksuaalinen ahdistelu)

- Onko tapahtumasta viestejä tai kuvia?
- Mahdolliset todistajat tapahtuneelle, yhteystietoineen
- Miten kauan jatkunut, tarkan ajan selvittäminen
- Asian muut osalliset, yhteystietoineen

Rikoksen tapahduttua, älä epäröi ottaa yhteyttä rikosuhripäivystykseen. Rikosuhripäivystys auttaa käytännön asioissa ja uhrin jaksamisessa.

3 KUULUSTELUUN SAAPUMINEN JA KUULUSTELU

Riippuen asian kiireellisyydestä saattaa kutsun saapuminen kestää pitkäänkin. Asian käsittely kiireellisyyteen vaikuttaa:

- Onko tapahtuman takia kiinniotettuja henkilöitä
- Rikoksen vakavuusaste
- Tutkivan poliisiyksikön tutkintajono
- Rikoksen laajuus

Vaikka tuntuisi, ettei poliisi ota yhteyttä, rikosilmoitusta ei ole unohdettu. Kaikki rikosilmoitukset käsitellään ja asianomistaja saa sen kulusta tiedon. Tästä syystä olisikin hyvä kirjoittaa tapahtumat itselle muistiin. Siitä on apua kuulusteluihin valmistautumisessa.

Kuulusteluun saapumisesta ei makseta esitutkinnan aikana, mutta voit pyytää asian käsittelystä johtuvista kuluista vahingonkorvausta. Se käsitellään käräjäoikeudessa.

Kuulustelut suoritetaan pääsääntöisesti virka-aikana 07.00-17.00.

Kello 22.00 -06.00 välisenä aikana ei kuulustella muuta kuin erityisestä syystä.

Rikos käsitellään tapahtumapaikkakunnan poliisissa. Mikäli olet eri paikkakunnalta, sinut voidaan kuulla virka-apuna lähimmällä poliisiasemalla.

3.1 Käytännön neuvoja kuulusteluun

- Saat kutsun kuulusteluun kirjeitse tai puhelimitse, noudata sovittua aikaa
- Mikäli kuulustelu-aika ei sinulle sovi, ilmoita siitä hyvissä ajoin
- Ota yhteyttä oikeusaputoimistoon tai asianajajaan, mikäli haluat oikeusapua
- Saavu kuulusteluun hyvissä ajoin, sinulle saatetaan suorittaa turvatarkastus. Ota vain välttämättömät tavarat mukaasi
- Pyri palauttamaan tapahtuma mieleesi mahdollisimman hyvin. Varsinkin jos tapahtumasta on kulunut paljon aikaa.
- Ota mukaasi tapahtumasta kirjoitettu muistiinpano
- Ota mukaasi tapahtumaan liittyvät tositteet ja muut dokumentit, kopiot riittävät
- Laita puhelin pois päältä tai kytke se äänettömälle
- Kuulustelun kestoa on etukäteen vaikea ennustaa. Varaa kuulusteluun riittävästi aikaa
- Kerro kuulustelussa tapahtuman kulku, niin tarkasti kuin pystyt
- Sinun ei tarvitse jännittää kuulustelussa, poliisi haluaa auttaa sinua
- Mikäli sinua mietityttää jokin asia ennen kuulustelua, voit ottaa yhteyttä rikostapahtumasi tutkijaan, jonka yhteystiedot löydät kutsusta.

- Mikäli sinua on painostettu tai sinua pelottaa rikoksesta puhuminen, siitä on hyvä poliisille kertoa. On olemassa erilaisia suojelutoimia, joiden avulla saat turvaa
- Poliisi voi kysyä sinulta hyvinkin tarkentavia kysymyksiä, se kuuluu asian tutkintaan

3.2 Tukipalvelut

Tukipalvelut ovat käytettävissä heti rikoksen tekohetkestä lähtien. Poliisilta tai verkosta löydät yhteystiedot eri tukipalveluiden tarjoajille. Tunnetuimpana toimijana on Oikeusministeriön tukema Rikosuhripäivystys Ry. Rikosuhripäivystyksestä on mahdollisuus saada käytännön neuvoa koko prosessin ajaksi. Koulutetut ammattilaiset antavat tukea myös rikoskokemuksen käsittelyssä. Rikosuhripäivystys ei kuitenkaan toimi asianajajan tavoin. Oikeudellista tukea on mahdollisuus saada oikeusaputoimiston tai asianajotoimistojen kautta.

Tarvittaessa apua on saatavilla.

4 SANASTO

Asianomistaja	Henkilö tai yritys, joka on joutunut rikoksen kohteeksi
Asianomistajarikos	Poliisi tutkii asian, jos asianomistaja niin vaatii. Yleisimmin lievät rikokset.
Esitutkinta	Poliisi selvittää rikoksen ja siihen liittyvät osapuolet
Rikoksesta epäilty	Henkilö, jota epäillään rikoksesta
Syyteharkinta	Syyttäjän tekemä arviointi, onko asiassa riittävästi todisteita syyllisyyden tukemiseksi
Tutkija	Poliisi, joka tutkii rikosta ja esimerkiksi kuulustelee
Tutkinnanjohtaja	Tutkijoiden esimies, jonka valvonnan alla esitutkinta suoritetaan
Vastaaja	Suullisessa istunnossa henkilö, joka on rikoksesta epäilty
Yleisen syytteenalainenrikos	Poliisi tutkii rikoksen, vaikka asianomistaja ei vaadi rangaistusta